

A személyiség magánjogi védelmének dogmatikája a német jogban

*Az általános személyiségi jog tana, különös tekintettel
a személy becsületének és jó hírnévének védelmére*

SZILÁGYI FERENC*

1. A személyiségvédelem elméleti előkérdései és megjelenése a német magánjogban

A személyiségvédelemnél a német magánjog az általános személyiségi jog fogalmára épít, hasonlóan a hazai magánjogunkhoz. Az általános személyiségi jog a legfőbb német bírói fórum jogfejlesztő ítélkezése eredményeként jelent meg 1954-ben.¹ A magyar magánjogtól eltérően² a német jogban a személyiség magánjogi védelme a mai napig kodifikálatlan bírói jogként van jelen, amelynek központjában az általános személyiségi jog tana áll (ennek egyik szelvényjoga a becsület és/vagy jó hírnév megsértése).

1.1. A személyiségvédelem magánjogi megközelítése a német polgári törvénykönyv megalkotása idején

A magyar magánjog rendszerében a személyiségi jog a személyiség *külső*³ és *belső*⁴ (szellemi, eszmei) vonatkozásait egyaránt védő intézmény. A német magánjog rendszerében a személyiség védelme – a német polgári törvénykönyv (*Bürgerliches Gesetzbuch* – a továbbiakban: BGB)⁵

* Egyetemi tanársegéd, Magánjogi és Kereskedelmi Jogi Tanszék, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog és Államtudományi Kar, Budapest. E-mail: szilagyi.ferenc@jak.ppke.hu. A tanulmány az MTA BTK Médiatudományi Kutatócsoportja által indított, „Az ember a Polgári Törvénykönyvben és a médiajogban – a személyiség és jogi védelme” című kutatás keretében készült.

¹ Az úttörőnek számító határozat a *BGH* (*Bundesgerichtshof* – Szövetségi Törvényszék) 1954. május 25-ei ún. *Olvasói levél* ítélete. In: *BGHZ* (*Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Zivilsachen* – A Szövetségi Törvényszék polgári ügyekben hozott határozatai) 13, 334. és 338. (334–341.)

² Vö. az új Ptk. *Az ember, mint jogalany* címet viselő Második Könyvének *Személyi jogok* címet viselő Harmadik részével (2:42–54. §-ok).

³ L. az új Ptk. 2:43. § *a*) pontjában nevesítve az élet, testi épség és az egészség, vagy a *b*) pontjában a személyes szabadság megsértését mint személyiségi jogsértést.

⁴ L. az új Ptk. 2:43. § *d*) pontjában nevesítve a becsület és jóhírnév, *e*) pontjában a magántitokhoz és személyes adatok védelméhez való jog, *f*) pontjában a névvisseléshez való jog és a *g*) pontjában a képmáshoz és hangfelvétellez való jog megsértését mint személyiségi jogsértést.

⁵ Első közzététel: *Reichsgesetzblatt* (*RGBl*) [Birodalmi Közlöny] Nr. 21. v. 18. August 1896, 195–603.

rendszerének sajátosságából következően – alapvetően⁶ a szerződésen kívüli kárfelelősség (a továbbiakban: deliktuális kárfelelősség) keretében valósul meg (l. 2.3.1.).⁷ A szerződésen kívüli kárfelelősség szabályozását a BGB alkotói tudatosan úgy alakították ki, hogy az csak a *személyiség külső vonatkozásait védje* (vö. 1.3.1.),⁸ így a személy életét, testi épségét, egészségét és szabadságát [elsősorban⁹ BGB 823. § (1) bekezdése]. Utóbbi kategóriát akár úgy is lehetne értelmezni, hogy a személy szabadsága nem csupán a mozgásszabadságot, hanem a *szellemi szabadságot* (és ezzel a személyiség belső vonatkozásaihoz kapcsolódó *eszmei érdekeket*) is magába foglalja, a bírói gyakorlatból azonban nem szűrhető le a BGB normaszövegének ilyen kiterjesztő értelmezése.¹⁰ Az, hogy a német jogalkotó eltekintett a személyiség belső (szellemi) vonatkozásainak védelmét szolgáló általános deliktuális generálklauszula kodifikálásától, két fő okra vezethető vissza: egyrészt, nem kívánatos az egyén saját magára irányuló eredendő jogának elismerése, mert ez magába foglalja az öngyilkossághoz való jogot is (*Savigny*),¹¹ másrészt, a személyiségi jog tartalmát és terjedelmét nem lehet elég világosan behatárolni, és nincs általánosan elismerve az érintett érdekek védelmének szükségessége sem.¹² A továbbiakban a személyiségvédelem alatt a *személyiség belső vonatkozásainak védelmét* kell érteni.

1.2. A személyiség szabad kibontakozásának biztosítékai a BGB rendszerében

A BGB rendszerében számos olyan rendelkezés található, amely a személyiség szabad kibontakozását, így a személyiség belső vonatkozásainak szabad megnyilvánulását is szolgálja, és amelyekben személyiségvédelmi funkciók is felismerhetők. Ilyen rendelkezésként említhető a BGB általános jogképességet rögzítő 1. §-a, a cselekvőképes személy magánautonómiából folyó önrendelkezésének elismerése, illetve a kiskorú védelme a tapasztalanságából eredő veszélyektől a cselekvőképességi szabályokon keresztül (vö. BGB 104. § és 311. §), de ugyanígy felismerhető személyiségvédelmi vonatkozás minden a cselekvő-, végrendelkezési és házasságkötési képességet, valamint szerződési szabadságot, továbbá a tulajdonjogot és más dologi jogot elismerő, illetve korlátozó rendelkezésben; végezetül említhető még a forgalomban részt vevő személyek személyiségének elismerése is.¹³

⁶ A névvédelem a BGB 12. §-ában, a személyi jogi részben található.

⁷ A BGB deliktuális kárfelelősségi rendszere a 823–853. §-okban található.

⁸ Valamint a hírnévhez mint belső vonatkozáshoz kapcsolódó egyes vagyoni érdekeket a 824. §-ban meghatározott terjedelemben.

⁹ Közvetettebb úton a 823. § (2) bekezdése is.

¹⁰ L. például Erwin DEUTSCH: *Freiheit und Freiheitsverletzung im Haftungsrecht* [A személyes szabadság és annak megsértése a felelősségi jogban]. In: Ernst von CAEMMERER et al.: *Festschrift für Fritz Hauß zum 70. Geburtstag*. Karlsruhe, Versicherungswirtschaft, 1978. 43.

¹¹ Friedrich Carl von SAVIGNY: *System des heutigen römischen Rechts. Erster Band* [A mai római jog rendszere. Első kötet]. Berlin, Veit und Comp., 1840. – ezen belül: *Zweites Buch – Die Rechtsverhältnisse, Erstes Kapitel – Wesen und Arten der Rechtsverhältnisse, § 53 – Arten der Rechtsverhältnisse*, 336.

¹² Horst EHMANN: *Das Allgemeine Persönlichkeitsrecht* [Az általános személyiségi jog]. *Juristische Ausbildung (JURA)*, 6/2011, 437–448., 437.

¹³ EHMANN i. m. (12. lj.) 437.

1.3. A magánjogi személyiségvédelem a BGB deliktualis kárfelelősségi rendszerében

1.3.1. A BGB deliktualis kárfelelősségi rendszerének általános koncepciója

A magánjogi személyiségvédelem német koncepciójának megértéséhez elengedhetetlen a normatív kontextus felvázolása. A deliktualis kárfelelősség normatív kialakításánál alapvetően két megoldás között lehet különbséget tenni: a klasszikus római jogi megoldás, amely alapján a törvényhozó felsorolja a védett jogtárgyakat, és a francia megoldás, amely pedig a deliktualis kárfelelősséget általános normatív alpra helyezi egy általános érvényű nyitott felelősségi tényállás (generálklauszula) megalkotásával. Ez utóbbi modellen alapszik a(z új) Polgári Törvénykönyv is.¹⁴ A BGB egyiket sem követi, hanem *kompromisszumos* megoldást alkalmaz, mert nem elégzik meg egy általános érvényű nyitott tényállás kialakításával, hanem jelentősen leszűkíti a deliktualis kárfelelősséget, és ezzel a bíró döntéséhez szilárd törvényi alapot szolgáltat. A deliktualis kárfelelősség fragmentálása a *jogellenesség* – mint egyik tényállási elem – mentén (erre alapozva) történt, amely három kategóriába (alap-tényállásba) ágyazva jelenik meg:¹⁵ abszolút szerkezetű jog megsértése [vagy rövidebben: jogsértés – 823. § (1) bekezdés], jogszabálysértés [valamely „védelmi jellegű” törvény megsértése – 823. § (2) bekezdés] és a jó erkölcsök *szándékos* megsértése (szándékos károkozás – 826. §). A tisztán vagyoni hátrányokkal szemben (azaz, ahol nincs szó sem abszolút szerkezetű jogtárgy, sem védelmi jellegű törvény megsértéséről, tehát ide lehetett sorolni a személyiség eszmei vonatkozásait is) eredetileg csak ez utóbbi volt hivatott védeni.¹⁶ A deliktualis kárfelelősség a BGB rendszerében „tiltott cselekedetként” (*unerlaubte Handlung*) kerül meghatározásra, amely a következő elemekből tevődik össze: tényállásszerűség (ti. a rendszer sajátosságából kifolyólag – l. l. három alaptényállás), jogellenesség és vétkesség. Természetesen szükséges a kár felmerülése, valamint ok-okozati összefüggés a magatartás (cselekedet) és a tényállásszerű jogsértés, továbbá a jogsértés és a felmerült kár között, mindez pedig a cselekedet tanúsítójának jogilag is beszámítható.¹⁷

¹⁴ Vö. (új) Ptk. 6:519. § [A felelősség általános szabálya] első mondata.

¹⁵ *Münchner Kommentar zum BGB*, Band 5 (2009) /Gerhard WAGNER/ Vorb. § 823, 14. bek., 1696.

¹⁶ Hans BROX – Hans-Dietrich WALKER: *Allgemeiner Teil des BGB*. 32. Auflage [A BGB általános része. 32. kiadás]. Köln, München, Carl Heymanns, 2008. 847–849. bek. (328.) SZILÁGYI Ferenc: Európai deliktualis jogi koncepció, Európai Polgári Törvénykönyv Kutatócsoport – Osnabrücki Munkacsoport. *Európai Jog*, 2005/1, 18–19.

¹⁷ Vö. Karl LARENZ – Claus-Wilhelm CANARIS: *Lehrbuch des Schuldrechts. Zweiter Band. Besonderer Teil, 2. Halbband. Dreizehnte Auflage* [A kötelmi jog tankönyve. Második kötet. Különös rész. Második részkötet. 13. kiadás]. München, C.H. Beck, 1994. 360–361. Dieter MEDICUS: *Schuldrecht II. Besonderer Teil. 12. Auflage* [Kötelmi jog II. Különös rész. 12. kiadás]. München, C.H. Beck, 2004. 364–365.

1.3.2. A magánjogi személyiségvédelem a deliktuális kárfelelősségi rendszerben

A magánjogi személyiségvédelem normatív alapját ma a BGB 823. §-a,¹⁸ valamint 826. §-a¹⁹ szolgáltatja. A rendszer dogmatikai felépítésének megértése szempontjából lényeges a 823. § (1) és (2) bekezdése közötti elhatárolás, amelynek középpontjában a jogellenesség kérdése áll: a 823. § (1) bekezdésében nevesített abszolút szerkezetű jogok vagy jogtárgyak (magánjogi alanyi jogok)²⁰ közvetlen megsértése automatikusan implicálja az ilyen magatartás jogellenességét (ún. *Erfolgsunrecht*, vagyis a jogsértés mint eredmény *per se* jogellenes – értelemszerűen, ha nem forog fenn jogellenességet kizáró ok), a közvetett vagy mulasztással megvalósuló jogsértés jogellenességéhez valamely gondossági kötelezettség megszegését feltételezi.²¹ Ellenben a 823. § (2) bekezdése alapján fennálló felelősségnél a jogellenesség egy konkrét jogi norma megsértéséből fakad (pl. gondossági mércét megállapító normák a közúti közlekedés, munka és környezetvédelem területéről – ez az ún. *Verhaltensunrecht*),²² valamint a 826. § alapján fennálló felelősség esetében a jogellenesség a károkozó magatartás – normatív tényállás által megkívánt – jó erkölcsbe ütközéséből fakad.²³ Egyébként az általános személyiségi jog 823. § (1) bekezdése szerinti abszolút szerkezetű jogként való elismerését megelőzően (a 20. század első felében) a magánjogi személyiségvédelem megvalósulásának normatív alapját a BGB 826. § szolgáltatta (I. l. 1.4.). Ma a 826. § alkalmazásának egyik tipikus esetköre a szakértői tevékenységért fennálló felelősség (szakértői véleményért, tanúsításért, tájékoztatásért, tanácsért vagy ajánlásért).²⁴ A Szövetségi Törvényszék által a 20. század második felében elismert általános személyiségi jog a BGB szerződésen kívüli kárfelelősségi rendszerében elfoglalt helyének és jellegének bemutatására a 2.3.1. pont alatt kerül sor.

¹⁸ A BGB „Kártérítési kötelezettség” címet viselő 823. §-ának szövege: „(1) Aki szándékosan vagy gondatlanul más életét, testi épségét, egészségét, szabadságát, tulajdonát vagy egyéb jogát jogellenesen megsérti köteles az ebből eredő kárt megtéríteni. (2) Ugyanez a kötelezettség terheli azt a személyt, aki egy másik személyt védő törvényt megsért. Amennyiben a törvény tartalma alapján a törvény megsértése vétkesség hiányában is lehetséges, úgy a kártérítési kötelezettség csak vétkesség fennállása esetében áll fenn.”

¹⁹ A BGB „Jóerkölcsökbe ütköző szándékos károkozás” címet viselő 826. §-ának szövege: „Aki másnak a jó erkölcsöt sértő módon szándékosan kárt okoz, köteles a kárt megtéríteni.”

²⁰ Vö. Helmut COING: Zur Geschichte des Begriffs „subjektives Recht” [Az alanyi jog történetéhez]. In: Helmut COING – Frederick H. LAWSON – Kurt GRÖNFORS: *Das subjektive Recht und der Rechtsschutz der Persönlichkeit* [Az alanyi jog és a személyiség jogi védelme]. Frankfurt /Main, Berlin, Alfred Metzner, 1959. 20. Jogtörténeti távlatban Coing a személyiségi jog tanának magánjogi alapját a Hugues Doneau (Hugo Donellus) által alkalmazott magánjogi alanyi jogosultságok felosztásában látja először, aki a saját személyen fennálló joghoz sorolja az élethez, testi épséghez, személyes szabadsághoz és hírnévhez való jogot – I. COING i.m., 17.

²¹ *Münchener Kommentar* i. m. (15. lj.) 7. bek., 1741.

²² Uo. 327. bek., 1889–1990.

²³ Uo. § 826, 26. bek., 2174.

²⁴ Vö. Uo. 60–67. bek., 2186–2191.

1.4. A személyiség eszmei vonatkozásainak védelme a BGB hatálybalépését követően: a rendszeridegen alakzat

A BGB hatálybalépését követően a Birodalmi Törvényszék (*Reichsgericht*)²⁵ többször is foglalkozott az általános személyiségi jog elismerhetőségének kérdésével, működése idején erre azonban nem került sor. A Birodalmi Törvényszék a BGB szándékos károkozásról szóló rendelkezését (BGB 826. §) alkalmazva biztosította ugyan a személyiség deliktualis jogi védelmét néhány kivételes esetben, az általános személyiségi jog elismerését azonban mindvégig elutasította. Az elutasító álláspontja elvi megfontolásait az elhíresült *Jute-Plüsch* határozatában²⁶ fejtette ki. Az ügy tárgya ipari tevékenység folytatásának akadályozása miatti kárigény elbírálása volt: az alperes nem létező használati mintaoltalmának bitorlására hivatkozva hívta fel a felperest ipari tevékenységének abbahagyására, illetve terjesztett elő ellene büntetőjogi magánindítványt a bitorlás miatt. A Birodalmi Törvényszék az ügyben megerősíti egy ún. *gyakorolt ipari tevékenységhez fűződő jog* (*Recht am eingerichteten und ausgeübten Gewerbebetrieb*) mint magánjogi alanyi jog elismerését, majd kifejti, hogy a BGB 823. § (1) bekezdésében felsorolt védett jogtárgyak között nevesített „szabadság” mint abszolút szerkezetű jog alatt „az akarat szabad megnyilvánulását” is érteni lehet. Álláspontja szerint a probléma a más akaratára való ráhatás jogellenessége kapcsán jelentkezik, ugyanis aligha lehet abból kiindulni, hogy a törvény a ráható magatartást már a ráhatásra való külön felhatalmazás hiányából kifolyólag jogellenesnek tekintené. A más szabad akaratának kinyilvánítására való ráhatás jogellenessége csak akkor foroghat fenn, ha a ráhatás meghatározott formát ölt: így megtévesztésként, fenyegetésként vagy kényszerként való sül meg. A más akaratnyilvánítására való ráhatás tehát *nem minősülhet* a BGB 823. §-a által védett személyi szabadságába való beavatkozásnak. Továbbá a BGB 823. § (1) bekezdésének „vagy egyéb jogát” fordulatát sem lehet úgy értelmezni, hogy a jogalkotó ezáltal a személyiség nevesített abszolút szerkezetű vonatkozásait továbbiakkal akarta volna bővíteni, ezért ezen az alapon nincs lehetőség személyiségi vagy egyénhez tapadó jogok elismerésére.²⁷ Más a helyzet a *gyakorolt ipari tevékenységbe* való beavatkozás esetén (például tevékenység abbahagyására való alaptalan felhívás vagy munkabeszüntetés útján okozott kár): itt már nem csupán az ipari tevékenységet gyakorló személy szabad akaratának megnyilvánulásáról, hanem a személy szabad akaratának az általa gyakorolt önálló ipari tevékenységben való „tárgyilagos megtestesüléséről” van szó, amely kellően szilárd alapot biztosít a BGB 823. § (1) bekezdése szerint védett magánjog alanyi jogként történő elismeréséhez.²⁸ A gyakorolt ipari tevékenység közvetlen zavarására vagy háborítására irányuló tevékenységeket tehát a BGB 823. § (1) bekezdése alá eső jogsértéseknek lehet tekinteni²⁹ (ti. mint a felsoroltakon kívüli „*egyéb jog*” megsértése). A határozat világosan rámutat az általános személyiségi jog elismerésének nehézségeire a német magánjogi gondolkodás szempontjából: a személyiség védendő szabad akaratának azonosíthatatlan tartalma

²⁵ A legfőbb német bírói fórum hivatalos elnevezése 1879 és 1945 között, amelynek székhelye Lipcse volt.

²⁶ *RGZ (Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen* – A Birodalmi Törvényszék polgári ügyekben hozott határozatai) 58, 24–25. (24-31.)

²⁷ *RGZ*, 58, 28. EHMANN i. m. (12. lj.) 437–438.

²⁸ Uo. 438.

²⁹ *RGZ*, 58, 30.

(a tartalom felismerhetőségének és meghatározhatóságának hiánya), amely alapján megvonható lenne a kívülálló személyek mint potenciális jogsértők (hiszen az általános személyiségi jog abszolút szerkezetű jogként mindenkit tartózkodásra kötelez) cselekvési autonómiájának határa. A Birodalmi Törvényszék gyakorolt ipari tevékenységhez fűződő jogban mint a vállalkozó szabad akaratának „tárgyilag megtestesülésében” kellően felismerhetőnek tekintette e határvonalat, így azt abszolút szerkezetű jogként ismerte el.³⁰ E *tisztán vagyoni érdekek* megsértéséhez [ti. nem a tényállásban – 823. § (1) bekezdésében nevesített abszolút szerkezetű alanyi jogokba való beavatkozásról van szó] kapcsolt felelősséggel a Birodalmi Törvényszék lényegében elismerte az általános gondatlansági felelősségi alakzatot.³¹ Az általános személyiségi jog elismerésénél a nehézség tehát abból adódik, hogy a személyiség védendő vonatkozásának tartalma és terjedelme összemósódik. Az elismeréshez ugyanis arra lenne szükség, hogy az általános személyiségi jog mint abszolút szerkezetű jog megsértéséhez fűződő érdekek esetében ne csupán a jogilag elismert érdekeket, hanem valóban minden jogos érdeket figyelembe vegyenek. Mindez azonban azt jelenti, hogy a jogsértést elszenvető és a jogsértő személy körülményei mint bizonytalan, meghatározatlan tartalmak állnak egymással szemben, ami a személyiség védelméhez fűződő érdekek és a jogsértéshez fűződő érdekek egymással esetenként történő mérlegelését teszi szükségessé.³² A személyiségvédelem esetében tehát nincs lehetőség a potenciális jogsértés megállapított séma szerinti vizsgálatra [mint például a többi BGB 823. § (1) bekezdése alá eső abszolút szerkezetű alanyi jog vonatkozásában], hanem a konkrét esetben egymással szembenálló érdekek mérlegelése szükséges.³³

³⁰ EHMANN i. m. (12. lj.) 438. A gyakorolt ipari tevékenységhez való jog alakzata két szempontból is vitatható: egyrészt túlságosan statikus ahhoz, hogy átfogja a vállalkozást, amelyet dinamika jellemez, tehát lényege az üzleti forgalom bonyolítása és a nyereségszerzés, ezt pedig lehetetlen jogilag garantálni. E tekintetben a deliktuális kárfelelősség csak meghatározott behatásokkal szemben védhet. Másrészt a vállalkozáshoz fűződő jog mint abszolút szerkezetű alanyi jog elismerése már enyhe gondatlanság esetén is magában hordoz egy eléggé korlátlan felelősséget. Elvi szinten ez gyakorlatilag azt jelentené, hogy a felelősséget akár a munkavállaló gondatlansága vagy egy elektromos vezeték megszakadása is megalapozná. L. MEDICUS i. m. (17. lj.) 393–397. Vö. LARENZ–CANARIS i. m. (17. lj.) 560–563.

³¹ *Münchner Kommentar* i. m. (15. lj.) Vorb. § 823, 1696.

³² Alfred Ludwig WIERUSZOWSKI: Der heutige Stand der Lehre vom Persönlichkeitsrecht (Vortrag in der Juristischen Gesellschaft Leipzigs) [A személyiség jog tanának mai állása (Előadás a lipcsei jogászegyletben)]. *Deutsche Richterzeitung (DriZ)*, 6/1927, 225–232., 225. – a Birodalmi Törvényszék polgári kollégiuma volt vezetőjének írása.

³³ Vö. Horst EHMANN: Das Allgemeine Persönlichkeitsrecht. Zur Transformation unmoralischer in unerlaubte Handlungen [Az általános személyiségi jog. Az erkölcsstelen cselekedetek átalakulása jogilag tiltott cselekedetké]. In: Claus-Wilhelm CANARIS (szerk.): *50 Jahre Bundesgerichtshof. Festgabe aus der Wissenschaft. Bürgerliches Recht*. München, C.H. Beck, 2000. 613.

2. A rendszeridegenség funkcionális leküzdése: az általános személyiségi jog tanának megjelenése

2.1. Az általános személyiségi jog alapjogi fogalmának elhatárolása a magánjogi fogalmától

2.1.1. Az elhatárolás általános kérdései

A német jogban a személyiségvédelem kapcsán a BGB 823. § (1) bekezdésén alapulva a 20. század második felében a Szövetségi Törvényszék által elismert általános magánjogi személyiségi jogtól meg kell különböztetni az ún. alapjogi (alkotmányos) általános személyiségi jog fogalmát.³⁴ A szövetségi alaptörvény (a továbbiakban: *Grundgesetz*) 1. cikke (1) bekezdésében rögzített emberi méltósághoz való jogból³⁵ és a 2. cikke (1) bekezdésben rögzített, a személyiség szabad kibontakozásához való jogból³⁶ levezetett általános személyiségi jog mint *alkotmányos alapjog* a magánjogi fogalomtól eltérő tartalommal rendelkezik, és eltérő szerepet tölt be.³⁷ Az általános személyiségi jog mint alapjog közvetlenül csak az állami cselekvéssel szemben véd: az *alapjogi védelem körébe* eső magáncselekvés nem valósít meg büntetendő cselekményt, és önmagában a BGB 823. § szerinti magánjogi deliktumot sem: az alapjog szerepe ugyanis sokkal inkább az állami cselekvésekkel szembeni védelem (ezek körében a bírói határozatokkal szemben is) biztosítása oly módon, hogy a polgár alapjoggal védett szabadságába beavatkozni csak meghatározott garanciák betartása mellett lehetséges.³⁸ A személyiség védelmére vetítve ez azt jelenti, hogy például egy népszámlálás keretében az állam nem kérdezhet meg a polgároktól minden, egyébként közérdekűnek is tekinthető információt (pl. a lakások számáról, illetve az összes belföldön vagy külföldön található bankszámlájáról) törvényi felhatalmazás hiányában. Ezzel szemben egy polgár a másik polgártól bármit megkérdezhet anélkül, hogy ezzel jogsértést követne el, és a másik személynek a feltett kérdésre természetesen nem kell választ adnia.³⁹

³⁴ Volker EPPING: *Grundrechte. Fünfte Auflage* [Alapjogok. Ötödik kiadás]. Heidelberg, Dordrecht, etc., Springer, 2012. 628. bek., 280. Hans D. JARASS: Das allgemeine Persönlichkeitsrecht im Grundgesetz [Az általános személyiségi jog a Grundgesetzben]. *Neue Juristische Wochenschrift (NJW)*, 14/1989, 858.

³⁵ A *Grundgesetz* 1. cikke (1) bekezdésének szövege: „Az ember méltósága sérthetetlen. Az ember méltóságának tiszteletben tartása és védelme minden állami hatalom kötelezettsége.”

³⁶ A *Grundgesetz* 2. cikke (1) bekezdésének szövege: „Mindenkinek joga van személyisége szabad kibontakoztatására, feltéve, hogy ezzel nem sérti mások jogait és az alkotmányos rendet vagy az erkölcsi normákat.”

³⁷ EHMANN i. m. (33. lj.) 443–444.

³⁸ Így az alapjog korlátozása (abba való beavatkozás az állam részéről) csak akkor lehetséges, ha ennek lehetőségéről az adott alapjogi norma rendelkezik. A korlátozásnak rendszerint törvény alapján, legitim cél érdekében, intézkedés megfelelése cél eléréséhez, a szükségesség és arányosság elvének szigorú betartása mellett lehetséges – l. EPPING i. m. (34. lj.) 39–64. bek., 17–26., 650–656. bek., 290–294.

³⁹ EHMANN i. m. (33. lj.) 444.

2.1.2. Az alapjogi általános személyiségi jog funkciója magánjogi szempontból

Az alapjogi általános személyiségi jog kettős védelmi funkciót tölt be: egyrészt *véd* az állammal szemben, másrészt *biztosítja* a személyiség aktív kibontakozását – lényegében ugyanazon érme két oldaláról van szó.⁴⁰ A Szövetségi Alkotmánybíróság (*Bundesverfassungsgericht*) az alapjogvédelem keretében eljárva az alkotmányjogi panasz intézményén keresztül a becsületvédelemmel kapcsolatos polgári és büntetőügyek egyfajta „leg-legfőbb” felülvizsgálati és fellebbviteli bírósági szintjévé lépett elő, amivel a Szövetségi Törvényszéket „átmeneti állomássá” szorította.⁴¹

a) Védelem az állammal szemben

A védelmi szerepet betöltő alapjog az államot tartózkodásra kötelezi, egyfajta „békén hagyás” parancsot tartalmaz. Ez különösen a magánszféra érinthetetlen magjának védelmének nyilvánul meg, amelynél nincs helye semmilyen egyéb jogtárgyakkal és jogilag védett érdekekkel való öszszemérésnek.⁴²

b) A személyiség aktív kibontakozásának biztosítása az állam részéről

Az alapjogi általános személyiségi jog ebben a funkciójában az állammal szemben támasztott igényként jelentkezik, azaz az állam cselekvését feltételezi (pl. az ország elhagyásához való jog, a saját vérségi származás megismeréséhez való jog stb.). Az alapjog e funkciójában semmilyen jelentőséggel nem bír a magánjogi általános személyiségi jogra nézve, hiszen a BGB 823. § (1) bekezdése alá eső abszolút szerkezetű jogok esetében tartózkodási (negatív) kötelezettségről van szó. A BGB 823. § (1) bekezdése értelmében érvényesülő magánjogi általános személyiségi jog kizárólag a személyiség *védelmét*, nem pedig annak aktív kibontakozását hivatott szolgálni. Így például a saját vérségi származás megismeréséhez való jogból kifolyólag érvényesíthető magánjogi igény és a magánjogi személyiségvédelem (illetve annak anyajoga, a magánjogi általános személyiségi jog) *egymással semmilyen összefüggésben nem állnak*, hanem sokkal inkább az *alapjogi általános személyiségi jog* harmadik személyek irányában megvalósuló hatásáról (*Drittwirkung des Grundrechts*) van szó.⁴³

⁴⁰ Vö. EPPING i. m. (34. lj.) 613. bek., 274., 649. bek., 289–290., 658. bek., 295–296.

⁴¹ EHMANN i. m. (33. lj.) 444.

⁴² L. például a Szövetségi Alkotmánybíróság szervezett bűnözés leküzdése céljából történő lehallgatás törvényi szabályozása kapcsán hozott határozatát *BVerfGE* (Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts – A Szövetségi Alkotmánybíróság határozatai) 109, 279, 328. (279–391.), ennek összefoglalója *NJW* 14/2004, 999. és 1006. (999-1022. – Verfassungsrechtliche Bewertung des „Großen Lauschangriffs”).

⁴³ EHMANN i. m. (33. lj.) 444.

2.2. Az általános személyiségi jog megjelenése a legfőbb német bírói fórum jogfejlesztéseként

2.2.1. Alapvetés

A BGB megalkotásánál irányadó elképzelés szerint a magánjogi becsületvédelem a büntetőjogi alakzat megvalósulásához kapcsolódott, így a magánjogi védelem normatív szempontból a BGB 823. § (2) bekezdésén alapult.⁴⁴ A II. világháborút követően helyreállított sajtószabadsággal megszorodtak a személyiséget sértő sajtótudósítások is, amelyekkel szemben a büntetőjogi becsületvédelem eszköze egyre kevésbé jelentett megfelelő eszközt. A megváltozott körülmények között a Szövetségi Törvényszék szükségesnek látta a magánjogi személyiségvédelem általános személyiségi jog elismerése útján történő javítását, de nem szakadt el a jogelődjének tekinthető Birodalmi Törvényszék *Jute-Plüsch* határozatában lefektetett elvi alapoktól: az általános személyiségi jogot a személy szabadságának egyik szempontjaként értelmezte, amelyet azonban nem a szabad akaratnyilvánítás védelmeként, hanem az *önrendelkezés jogosultságaként* határoz meg. Mindez kissé ellentmondó, hiszen az önrendelkezés jogosultsága lényegében a „szellemi szabadságot” jelenti, amelyet azonban a – többségi vélemény alapján – a BGB 823. § (1) bekezdésében felsorolt „személyes szabadság” mint védett jogtárgy nem foglal magában.

2.2.2. Az általános személyiségi jog fejlődésének vezérfonalát tükröző határozatok

A Szövetségi Törvényszék az általános személyiségi jogot először az 1954. május 25-én hozott ún. *Olvasói levél* címen elhíresült határozatában ismerte el.⁴⁵ Ebben az ügyben a Szövetségi Törvényszék egy helyreigazításra felszólító ügyvédi levélnek olvasói levél formájában (tehát az eredeti tartalmát módosítva) a szerző hozzájárulása nélküli közzéléssel kapcsolatban kifejtette, hogy ez az általános személyiségi jog sérelmét jelenti, mert alapvetően a szerzőt illeti meg a döntés joga arról, hogy nyilvánosságra hozza-e, illetve hogy milyen formában hozza nyilvánosságra írását. A jogirodalom ehhez a határozathoz kapcsolja a magánjogi általános személyiségi jog elismerését, noha a döntésnél a Szövetségi Törvényszék normatív alapként a szövetségi alkotmány 1. cikkére és 2. cikkének (1) bekezdésének közvetlenül magánjogi jogalanyok között érvényesülő magánjogi alanyi jog jellegére hivatkozott. A Szövetségi Törvényszék elsőként az ún. *Betegiratok* (*Krankenpapiere*) határozatában⁴⁶ sorolta az általános személyiségi jogot a BGB 823. §

⁴⁴ Christian von BAR: *Non-Contractual Liability Arising out of Damage Caused to Another* [A másnak okozott kárból eredő szerződésen kívüli kárfelelősség]. Munich, Sellier, 2009. 439.

⁴⁵ A határozat pontos megjelölését l. az 1. lábjegyzetben. A tényállás lényege röviden: Egy hetilap a korábbi Birodalmi Jegybank (*Reichsbank*) elnökének (*Schacht*) politikai tevékenységéről közölt cikket. A volt jegybankelnök ügyvédje levél útján helyreigazításra szólította fel a hetilapot, amely azonban az ügyvédi levelet az olvasói véleményt tartalmazó részben közölte. Az ügyvéd a bíróságtól kérte a hetilap kötelezését egy olyan közlés közzétételére, amelyből kiténik, hogy a levelet nem olvasói levélként, hanem ügyvédi minőségében írta. Egy ügyvéd ugyanis alapból bízhat abban, hogy az ügyfele nevében írt helyreigazításra való felszólítást tartalmazó levelet nem hozzák nyilvánosságra.

⁴⁶ *BGH* v. 02. April 1957, *BGHZ*, 24, 72, 77. (72-83.)

(1) bekezdése szerinti „egyéb” abszolút szerkezetű jogok körébe. Egy következő mérföldkőnek a *Herrenreiter* címen elhíresült határozat tekinthető, amelynek elvi jelentősége abból fakad, hogy személyiséghez fűződő eszmei érdekek megsértéséért először rendelte el pénzbeli jóvátétel fizetését. A határozatban a Szövetségi Törvényszék képmás hozzájárlás nélkül történt felhasználásával összefüggésben az általános személyiségi jogot a következőképpen jellemezte: a személyiségnek az a belső tere, amely alapvetően csak az egyén szabad és saját felelősségére történő önrendelkezése alá tartozik.⁴⁷ Az irodalomban *Hangszalag (Tonband)* címen ismertté vált határozatában⁴⁸ a Szövetségi Törvényszék az általános személyiségi jogból kiindulva minősítette jogellenesnek a titkos és hozzájárlás nélküli hangrögzítést, kifejtve azt, hogy „az egyén joga annak meghatározása, hogy szavai csak beszélgetőpartnere, meghatározott kör vagy a nyilvánosság számára is hozzáférhető legyen, különösen pedig az arról való döntés, hogy a hangja rögzíthető-e valamely hangrögzítő eszközzel.” A fejlődési vezérfonálnál említendő még a Szövetségi Törvényszék *Soraya* címen elhíresült határozata,⁴⁹ amelyben az általános személyiségi jogot a magánszférához való jogként azonosította: „egyedül az egyén joga az arról való döntés, hogy a magánszféráját érintő kijelentéseivel a nyilvánosság elé kíván-e lépni, és ha igen, akkor ez milyen alakban történjen meg.”

2.3. Az általános személyiségi jog alakzata (fogalma)

2.3.1. Az általános személyiségi jog, mint a BGB deliktuális kárfelelősségről szóló 823. § (1) és (2) bekezdései közé ékelődött „nyitott keretjog”⁵⁰

A BGB deliktuális kárfelelősségi rendszerében nem található a gondatlansághoz *per se* kárfelelősséget kapcsoló generálklauzula, mint például a francia magánjogban. A BGB rendszerében normatív szinten megjelenik ugyan a gondatlanság meghatározása [a kötelezett felelőssége – BGB 276. § (2) bekezdés], a gondatlan magatartás önmagában azonban még nem alapozza meg a kártérítési felelősséget (ti. tényállásszerűség is szükséges). A deliktuális kárfelelősség első két alaptényállása [BGB 823. § (1) és (2) bekezdése] ugyan szóba jöhetne (mivel a harmadiknak számító 826. § a károkozó szándékos magatartását feltételezi), ezek közül azonban egyik sem

⁴⁷ *BGH* v. 14. Februar 1958, *BGHZ*, 26, 349. (349–359.) A tényállás lényege röviden: A felperes egy sörfőzde társtulajdonosa, ugyanakkor lóversenyzőként is ismert. Az alperes egy olyan gyógyszereszeti termék gyártója, amelynek a széles közvélemény szexuális potencianövelő hatást is tulajdonít. A termék reklámozása céljából az alperes országszerte, és így a sörfőzde székhelyén is, egy versenylovast ábrázoló plakátot alkalmazott. A plakát alapjául a felperes képmása szolgált, amelyet egy sajtókiadó egy lóverseny alkalmával rögzített. A felperes nem járult hozzá a képmása felhasználásához. A felperes képmása felhasználásáért arra tekintettel kéri kártérítés megállapítását, hogy egyébként semmilyen személyes körülménye nem motíválta volna őt a hozzájárlás megadásához, és különösen nem az adott termék reklámozása céljára.

⁴⁸ *BGH* v. 20. Mai 1958, *BGHZ*, 27, 284. (284–291.)

⁴⁹ *BGH* v. 08. Dezember 1964, *NJW*, 15/1965, 685. (685–687.)

⁵⁰ Az általános személyiségi jogot az irodalom és a bírói gyakorlat általában „keretjogként” (*Rahmenrecht*) írja le – vö. *MEDICUS* i. m. (17. lj.) 393–394. Ehmann e fogalom elé – találóan – a „nyitott” jelzőt iktatja („nyitott keretjog” – *offenes Rahmenrecht*).

vezet gondatlansági alapon kárfelelősséghez (vö. 1.3.). Miután a II. világháborút követően a büntetőjogi tényállás megsértéséhez kapcsolódó, 823. § (2) bekezdésén alapuló magánjogi becsületvédelem (mint az általános személyiségi jog egyik szelvényjoga) már nem bizonyult kielégítőnek (vö. 2.2.1.) és a rendelkezés a bírói jogfejlesztést nem tette lehetővé (ti. ennek alapján a deliktális kárfelelősség védelmi jellegű törvény megsértéséhez kapcsolódik), az általános személyiségi jog elismerésének lehetőségét a 823. § (1) bekezdése kontextusában kellett keresni. Az általános személyiségi jog nem rendelkezik éles, világosan felismerhető határvonalakkal, ezért az általános személyiségi jognak a 823. § (1) bekezdésében felsorolt abszolút szerkezetű jogokkal analóg módon való kezelése nem volt járható út: az abba való beavatkozást aligha lehet automatikusan jogsértésként (jogellenes magatartásként) felfogni, amely megalapozná a beavatkozó deliktális kárfelelősségét. A megoldást az általános személyiségi jog egyfajta *nyitott keretjogként* való kialakítása jelentette. A *nyitott keretjog* jelleg azt jelenti, hogy a védett jogtárgy körébe történő pusztán beavatkozásból még nem következik a magatartás jogellenessége: a jogellenesség kérdését az érintett és a beavatkozó magatartást tanúsító egymással szembenálló érdekeinek értékelése és mérlegelése alapján kell eldönteni, amelynek keretében figyelembe vehető a magatartás beavatkozó jellege is. Az általános személyiségi jog megsértésének megállapításánál mérlegelni kell minden felmerülő érdeket, a beavatkozó magatartás értékelhetőségére vagy értékelhetetlenségére tekintettel meg kell találni a „szabadság általános törvényét”, amely kijelöli a személyiségből folyó önrendelkezési jogosultság és mások általános cselekvési szabadsága közötti határokat.⁵¹

Miért tekinthető az általános személyiségi jog a BGB 823. § (1) és (2) bekezdése közé ékelődött jognak? Az általános személyiségi jog abszolút szerkezetű jog alakját ölti ugyan, tartalmilag azonban nem lehetséges azt pusztán megsértésének ténye alapján meghatározni (azaz: a beavatkozás nem indikálja automatikusan a jogellenességet), hanem szükséges a beavatkozó beavatkozáshoz fűződő érdekének és a beavatkozás formájának figyelembevétele.

„Az általános személyiségi jog nyitott keretjogjellegét egyfajta bírói »önfelhatalmazásként« lehet értelmezni, amely az esetben fennforgó összes érdek nyitott mérlegelése útján lehetőséget biztosít az ügy eldöntésére, mint ahogy azt a jogalkotó is elbírálta volna, ha a konkrét ügy eldöntésére jogszabályt alkotott volna.”⁵²

Az általános személyiségi joggal kapcsolatos bírói gyakorlatot meghatározott esetkörökre lehet felosztani aszerint, hogy a személyiség mely vonatkozását érintik. Ezt követően az esetkörökön belül azonosíthatóak a szembenálló érdekek mérlegelése során kikristályosodott általános érvényű elvek, amelyek vezérfonalként szolgálhatnak a bírói gyakorlat számára. A becsület és jó hírnév védelme is egy ilyen esetkört képez. További esetkörök lehetnek:⁵³ védelem a személyiség önazonosságát érintő torzítások ellen (pl. azt állítani valakiről, hogy szociáldemokrata, ami az érintettre akár káros is lehet; vagy fiktív interjú egy közéleti személyiséggel),

⁵¹ EHMANN i. m. (33. lj.) 443. – a becsület- és hírnévvédelem kapcsán az érdekek mérlegelésével kapcsolatban I. *Münchener Kommentar*, Bd 1 (2012) /Rixecker/ Anhang zu § 12, 135–153. bek., 286–295.

⁵² EHMANN i. m. (33. lj.) 443.

⁵³ Uo. 439–442.

a magántitkok kifürkészése vagy megőrzésre bízott magántitok terjesztése elleni védelem, a személyiség védelme üzleti felhasználással szemben (képmás, név, hang stb. védelme). Speciális esetek is ismertek: így például biztosan az általános személyiségi jog megsértéséről lehet csak szó (és nem testi sértésről)⁵⁴ sperma megsemmisítésénél, ha a spermadonor elhunyt, mert *egyedül örökösei jogosultak rendelkezni* a sperma sorsáról, de AIDS-teszt elvégzése nem ilyen céllal levett vérmintán (azaz a páciens hozzájárulása nélkül)⁵⁵ ugyanígy megvalósítja az érintett személy önrendelkezéshez fűződő jogának sérelmét.⁵⁶

2.3.2. *A személyiség belső vonatkozásához fűződő vagyoni érdekek érzékelése az általános személyiségi jog keretében*

Az általános személyiségi jogon keresztül megvalósuló jogvédelem nem korlátozódik csupán a személyiség belső vonatkozásaihoz kapcsolódó eszmei érdekek védelmére. A személyiség jegyei, mint a hang, képmás, név, életút stb. egyre sűrűbben bírnak (rendszerint *egyéni teljesítményhez* kapcsolódóan vagy a piacon véletlenszerűen jelentkező érdeklődés miatt) *vagyoni értékkel is*.⁵⁷ Ez megvalósulhat például a személyiségjegyek felhasználásában termékek és szolgáltatások reklámozásánál, vagy egyszerűen azok bemutatásában, lejátszásában. Az egyén védelme személyisége belső vonatkozásaihoz kapcsolódó vagyoni érdekek jogosulatlan kommerciális kiaknázásával szemben ugyancsak alapjogi gyökerekre vezethető vissza [*Grundgesetz* 1. cikkének (1) bekezdése, 2. cikkének (1) bekezdése, 12. cikkének (1) bekezdése és 14. cikkének (1) bekezdése].⁵⁸

2.4. Az általános személyiségi jog megsértésénél alkalmazható jogvédelmi eszközök, különösen a nem vagyoni kár pénzbeli megtérítésének intézménye

2.4.1. *Az általános személyiségi jog megsértésénél alkalmazható jogvédelmi eszközrendszer*

Az általános személyiségi jog kazuisztikus jellegéből kifolyólag az ennek megsértése esetén alkalmazható jogvédelmi eszközrendszert is a bírói jogfejlesztés alakította ki. A jogvédelmi eszközöket *vétkességtől független* és *vétkességtől függő* jellegük alapján érdemes csoportosítani. A *vétkességtől független* jogvédelmi eszközök csoportjába tartozik a tájékoztatásra irányuló

⁵⁴ Vö. *BGH* v. 09. September 1993, *BGHZ*, 124, 52. (52–57.) Dogmatikai szempontból a határozat nem konzekvens, mert a sperma megsemmisítését (amely a spermadonor életében történt, és ő a felperes) a testi épség megsértésének minősítette, mindezt azonban az általános személyiségi jogból vezette le, amelyre a károkozó felelősségét alapozta. A Szövetségi Törvényszék ezzel lényegében összemosta az általános és a különös személyiségi jogot.

⁵⁵ Vö. például Kölni Tartományi Bíróság – *Landgericht Köln* v. 08.02.1995, *Aktenzeichen* (ügyiratszám) 25 O 308/92, *Medizinrecht (MedR)*, 10/1995, 409–411.

⁵⁶ EHMANN i. m. (33. lj.) 442.

⁵⁷ Vö. *BGH* v. 01. Dezember 1999, *BGHZ*, 143, 214, 220. (214–220. – *Marlene Dietrich*) – a halál utáni személyiségi jogvédelem kiterjed a személyiséggel kapcsolatos vagyoni érdekek védelmére is.

⁵⁸ *Münchener Kommentar* i. m. (51. lj.) 3. bek., 233.

igény,⁵⁹ eltiltásra, illetve abba hagyásra, megszüntetésre (helyreállításra) irányuló igény,⁶⁰ gazdasági igény és helyreigazítás közzétételére irányuló igény. *Vétkeiségtől függő* jogvédelmi eszköz a vagyoni és nem vagyoni kártérítés, valamint – korábban – a szellemi tulajdonjog megsértésével összefüggésben a kereskedelmi érdekek megsértése miatti pénzbeli kártérítés. A dogmatikai háttér komplexitására és a becsület, valamint a jó hírnév védelménél betöltött szerepére figyelemmel az eltiltásra irányuló igény a 4. pont keretében, a nem vagyoni kár megtérítésére irányuló igény pedig az alábbiakban kerül kifejtésre.

2.4.2. A nem vagyoni kár megtérítése

a) A nem vagyoni kártérítés elméleti és normatív háttere

Az általános személyiségi jog súlyos megsértése miatt megítélt nem vagyoni kártérítések mögött a példastatuálási és visszatartó erő funkciója húzódik meg, amely elsősorban a tömegmédiával szemben hivatott védelmet nyújtani, és ez utóbbival függ össze a megítélt kártérítési összegek viszonylag magas összege. A nem vagyoni kár megtérítésére irányuló igény normatív alapját *közvetlenül* a szövetségi alkotmány 2. cikkének (1) bekezdése – az 1. cikkel összhangban – szolgáltatja.⁶¹ A bírói gyakorlatban a nem vagyoni kártérítés *fájdalomdíj* (*Schmerzensgeld*) kategóriájában jelenik meg.⁶² A BGB megalkotása idején kárfelelősségi jog funkcióját alapvetően a tisztán vagyoni kár *kiegyenlítésében* (reparációjában) látták, a *prevenációs* és *elégtételi* funkció ellátása a *büntetőjogra* tartozott. Erre a felfogásra vezethető vissza, hogy a BGB megalkotásánál a 823. § (1) bekezdésében nevesített védett jogtárgyak köréből kihagyták a becsületet, amelynek megsértése – az akkori társadalmi felfogást tükrözve – *eszmei károsodást okoz*, ez pedig pénzben nem mérhető. Mindemellett az *eszmei kár* (nem vagyoni hátrány) megtérítésének gondolata megjelent a BGB deliktális kárfelelősségi rendszerében, a 847. § (1) bekezdésének első mondata⁶³ (hatályon kívül)⁶⁴ ugyanis a testi épség és egészség megsértésénél, valamint a személyi szabadságtól való megfosztás esetén „méltányos pénzbeli megtérítés” követelését tette lehetővé. Azonban a rendelkezés mögött is a *kiegyenlítési funkció* húzódott meg. Végül a Szövetségi Törvényszéknek 1955-ben sikerült felülkerekednie a kiegyenlítési funkción, amikor a 847. § szerin-

⁵⁹ Ez nem tekinthető önálló jogvédelmi igénynek, mivel a többi eszköz alkalmazásának az előkészítésére szolgál. Az igény különösen arra a kérdésre irányul, hogy a sértő magatartás milyen körben valósult meg, továbbá egyéb olyan körülményekre, amelyek a kártérítés és gazdasági igények megalapozását és különösen ezek mértékének meghatározását szolgálják (az igény normatív alapját tulajdonképpen a BGB 666. § adja a megbízás körében) – I. EHMANN i. m. (33. lj.) 442.

⁶⁰ A tényállítás formájában megvalósult becsület és jó hírnév sértés esetén megszüntető jellegű a sértő kijelentés visszavonása.

⁶¹ L. a Szövetségi Alkotmánybíróság határozatát: *BVerfG* v. 8. März 2000, *NJW*, 30/2000, 2187.

⁶² Vö. Lothar JAEGER – Jahn LUCKEY: *Schmerzensgeld* [Fájdalomdíj]. Köln, Luchterhand, 2011. 47–59.

⁶³ A BGB 847. § (1) bekezdése első mondatának 1900. január 1-jén hatályos (BGB hatálybalépésének időpontja) szövegváltozata: „(1) A testi épség, egészség megsértése, valamint a személyi szabadság elvonása esetén a sérelmet szenvedett annak a kárnak is követelheti a méltányos pénzbeli megtérítését, amely ugyan nem vagyoni kár.”

⁶⁴ A BGB 847. §-át a 2001. évi kötetmi jogi reformmal összefüggésben 2002. augusztus 1-jétől teljes egészében hatályon kívül helyezték

ti méltányos pénzbeli megtérítésének (ti. *fájdalomdíj*) *elégtételi funkciót* is tulajdonított, és rögzítette, hogy a kártérítés meghatározásánál nem csupán a sérelmet szenvedett fél vagyoni körülményeit, hanem a sérelmet okozó fél vagyoni körülményeit és vétkességének fokát is figyelembe kell venni.⁶⁵ Az *elégtételi* funkció fogalmát a Szövetségi Törvényszék a svájci jogból merítette, ahol ennek lényegét a „károsult bosszúvágyának lecsillapításában” látják.⁶⁶ A 2002. augusztus 1-jével hatályon kívül helyezett 847. § *funkcióbeli utódjának* a 253. §-t kell tekinteni.⁶⁷ A rendelkezés rendszertani szempontból nem a deliktualis kárfelelősség kontextusában, hanem a kötelek általános szabályai között található (a kötelelem tartalmáról szóló első rész teljesítésre irányuló kötelezettségről szóló első címében). A 253. § tartalmilag megegyezik a korábbi 847. §-sal, és éppen ezért tekinthető hiányosnak, ugyanis – noha megalkotásának időpontjában már több évtizedes bírói gyakorlat állt mögötte – az általános személyiségi jogot nem nevesíti azon jogtárgyak között, amelyek megsértése nem vagyoni kárigényt is megalapoz. A kifejezett normatív szabályozás hiánya ellenére a 253. § alkotmányának megfelelő szűkítő értelmezése útján⁶⁸ az általános személyiségi jog súlyosan vétkes megsértése esetén továbbra is érvényesíthető a nem vagyoni hátrány pénzbeli megtérítése iránti igény.⁶⁹ A Szövetségi Törvényszék a BGB rendszerét ugyanis hézagosnak tekinti, mert az nem veszi kellőképpen figyelembe a *Grundgesetz* személyiségvédelmet megalapozó értékrendjét (1. és 2. cikkek).⁷⁰ Egyébként a nem vagyoni hátrány pénzbeli megtérítésére irányuló igény megtagadása esetén – figyelemmel a Szövetségi Alkotmánybíróság gyakorlatára – *alkotmányellenes helyzet* állna elő.⁷¹ Dogmatikai szempontból a személyiség eszmei vonatkozásainak sérelme miatt megítélhető nem vagyoni kártérítés normatív alapjának *nem* a BGB 253. §-át, hanem továbbra is a *Grundgesetz* 1. és 2. cikkét kell tekinteni.⁷²

b) Az általános személyiségi jog megsértésével okozott nem vagyoni hátrány megtérítése

Ahogy már említettem (2.2.1.), az általános személyiségi jog elismerése a személyiség sajtóval szembeni magánjogi védelmének megteremtésére vezethető vissza, és ebben azonosítható fő funkciója is. A becsület büntetőjogi védelmén keresztül biztosított *preventív funkció* gyengének bizonyult, mert csak a jogsértő szándékos magatartása esetén volt alkalmazható, ennek bizonyítása pedig nem mindig egyszerű. A Szövetségi Törvényszék az elhíresült *Herrenreiter* határozatában kapcsolt első ízben nem vagyoni kártérítést az általános személyiségi jog megsértéséhez, amit azzal indokolt, hogy a személyiségvédelem:

⁶⁵ BGH v. 06. Juli 1955, BGHZ, 18, 149. (149–168.)

⁶⁶ EHMANN i. m. (33. lj.) 446.

⁶⁷ A BGB „Nem vagyoni kár” címet viselő 253. §-ának szövege: „(1) Olyan kár miatt, amely nem vagyoni kár, csak a törvényben meghatározott esetekben lehet pénzbeli megtérítést követelni. (2) Ha a testi épség, az egészség, a személyi szabadság vagy szexuális önrendelkezési jog megsértése miatt kell kártérítést teljesíteni, akkor annak a kárnak is lehet kérni a méltányos pénzbeli megtérítését, amely nem vagyoni kár.”

⁶⁸ BROX–WALKER i. m. (16. lj.) 29. és 69. bek., 18–19. és 35–36.

⁶⁹ EHMANN i. m. (33. lj.) 446.

⁷⁰ BROX–WALKER i. m. (16. lj.) 69. bek., 36.

⁷¹ EHMANN i. m. (33. lj.) 446.

⁷² *Münchener Kommentar zum BGB*, Band 2 (2012) /Hartmut OETKER/ § 253, 27. bek., 509–510.

„a nem vagyoni kár megtérítésére irányuló igény elismerése hiányában hézag, nem kielégítő és a *Grundgesetz* értékrendszerének nem felel meg; megtagadásával a jogrend a leghatékonyabb és gyakran egyetlen olyan eszköztől mondana le, amely alkalmas az egyén személyisége tiszteltben tartásának biztosítására.⁷³

A nem vagyoni kár pénzbeli megtérítése a személyiség eszmei érdekeinek súlyos megsértése, illetve a jogsértő súlyos vétkessége esetén lehetséges. Az általános személyiségi jog megsértéséhez kapcsolódó nem vagyoni kár megtérítésére irányuló igény elismerését követően, a kártérítés összegének megállapításánál, a bírói gyakorlat *egyre hangsúlyosabban* helyezte előtérbe az intézmény *preventív funkcióját*. A preventív funkció különösen a különböző sajtómédiumokon keresztül megvalósuló személyiségsértéseknél követhető nyomon, amelyek esetében a bírói gyakorlat figyelembe vette a jogsértés mögött meghúzódó üzleti érdeket – így például, hogy a jogsértés a példányszám növelése érdekében, bevételszerzés céljával, a személyiség tapintatlan kényszer-kommercializálása vagy tapintatlan értékesítése útján történt-e. Amellett, hogy a nem vagyoni kártérítés a jogsértést ellensúlyozza, visszatartó hatással is rendelkeznie kell, így a kártérítés mértékének meghatározásánál figyelembe veszik a megszerzett vagyoni előnyt.⁷⁴ A nem vagyoni kártérítés hangsúlyosan *preventív funkciója* – tehát szankció természete – elsősorban a más képmásával való visszaélés és jó hírnevének megsértése esetkörökben nyert elismerést, aminek iskolapéldájaként a *Caroline von Monaco* határozatokat⁷⁵ kell említeni. Ennek eredményeként azonban a nem vagyoni kártérítés mértéke egyéb, pusztán gondatlanságon alapuló személyiségsértések esetében is felfelé mozdult el. A preventív funkció előtérbe kerülése az általános személyiségi jog megsértéséért (ti. elsősorban a személyiség belső vonatkozásaihoz kapcsolódó eszmei érdekek sérelméért – vö. 2.3.2.) *kiszabott* nem vagyoni kártérítés összegénél némileg elmentmondásos helyzethez is vezetett, mert az összegek aránytalanul magasaknak bizonyultak például egy, a személyiséget sokkal komolyabban érintő testi épség megsértése miatt megítélt nem vagyoni kártérítés összegéhez viszonyítva⁷⁶ [ti. a testi épség megsértése nem minősül az általános személyiségi jog megsértésének, mert az a 823. § (1) bekezdésében felsorolt védett jogtárgy, azaz a személyiség *külső vonatkozása*].

⁷³ EHMANN i. m. (33. lj.) 446.

⁷⁴ Dogmatikailag helyesebb a megszerzett vagyoni előnyt inkább a jogalap nélküli gazdagodás szabályain keresztül megközelíteni, ahogy kifejeződik ez az új Polgári Törvénykönyv 2:51. § (1) bekezdésének *e*) pontjában is. A német magánjog ezt a szerzői művek jogosulatlan felhasználásának analógiáján a kártérítés keretében veszi figyelembe – vö. EHMANN i. m. (33. lj.) 447.

⁷⁵ *BGH* v. 15. November 1994, *NJW*, 13/1995, 861. (861–865. – *Caroline von Monaco I*) – képes újság bevételszerzésre irányuló szándékának figyelembevétele a fájdalomdíj összegének megállapításánál. *BGH* v. 05. December 1995, *NJW*, 15/1996, 984. (984–985. – *Caroline von Monaco II*) – személyiségi jogsértés és a pénzbeli megtérítés összege.

⁷⁶ EHMANN i. m. (33. lj.) 447.

3. A becsület és jó hírnév eszmei vonatkozásainak magánjogi védelme

3.1. A becsület és jó hírnév eszmei vonatkozásai védelmének előkérdései

A német jogban a becsület és jó hírnév megsértésének megítélése az általános személyiségi jog becsületsértés esetkörében (*Ehrverletzung*) olvad egybe. A BGB deliktuális kárfelelősségi rendszere külön tényállást tartalmaz arra az esetre, ha valakinek jó hírneve megsértéséből vagyoni hátránya származik (824. §) – erről a 4. pont alatt lesz szó. A személy becsületének megsértése az *általános személyiségi jog megsértésének* egyik formája. A becsület fogalma nem egyszerűbb az általános személyiségi jog fogalmánál, mert senki nem határozhatja meg önmaga becsületének tartalmát és terjedelmét, tehát a becsületnem közelíthető meg a személy önrendelkezési joga körébe tartozó fogalomként. A becsület megközelítésénél különbséget kell tenni a becsület *belső* és *külső* vonatkozása között: a becsület külső vonatkozása a személy jó hírneve és tekintélye, míg a becsület belső vonatkozása a személy becsületérzése. Schopenhauer találóan írja le ezt a két vonatkozást: „A becsület objektív szempontból mások véleménye saját értékünkéről, és szubjektív szempontból a mások véleményétől való félelem.”⁷⁷ A jó hírnév (a *külső vonatkozás*) objektív kategória, lényegében a személy társadalmi megbecsüléshez fűződő érdekét jelenti: a jó hírnév megsértése abban tér el a 823. § (1) bekezdésében nevesített abszolút szerkezetű jogok megsértésétől, hogy a *jogellenes beavatkozás* nem egy testi tárgy alakjában megjelenő jogtárgyat, hanem az érintett személy más személyekhez való viszonyát, azaz mások általi megítélését érinti. Ebből a szempontból teljesen közömbös, hogy az érintett személy jó hírneve megérdemelt-e vagy sem.⁷⁸

A személy helytelen megítélése alapulhat valótlan tényeken vagy valós tények helytelen megítélésén: a személy értékének helyes megítélését jogi úton kell megállapítani, ennek során azonban megfelelően figyelembe kell venni a személy értékét meghatározó tényeket – a jó hírnév e szemszögből tehát *normatív-tény-szerű fogalom*.⁷⁹ A becsület *belső vonatkozásának*, a személy becsületérzésének a megsértése ezzel szemben lényegében „az idegek kérdése”. A *belső vonatkozás* lehet túlzott mértékű önbecsülés (a személy túlértékeli magát), de alulbecsülésben is állhat (a személy kisebbségi érzése). Jogi védelemben természetesen csak a *megfelelő mértékű önbecsülés* részesülhet. Az általános személyiségi jog 1950-es évekbeli elismerését megelőzően a becsület és jó hírnév magánjogi védelmére csak a büntetőjogi tényállás megvalósulása esetén, azzal összefüggésben volt lehetőség a 823. § (2) bekezdése alapján, amely csak szándékos jogsértés esetén biztosított védelmet. Az általános személyiségi jog 823. § (1) bekezdése szerinti védett abszolút szerkezetű jogként történő elismeréséből kifolyólag a becsületet sértő gondatlan magatartásokkal szemben is biztosított a jogi védelem.

⁷⁷ „Die Ehre ist, objektiv, die Meinung anderer von unserem Wert und, subjektiv, unsere Furcht vor dieser Meinung.” Arthur SCHOPENHAUER: *Aphorismen zur Lebensweisheit* [Szállóigék az életbölcseletről]. Frankfurt/Main, Insel, 1976. 68.

⁷⁸ *Münchener Kommentar* i. m. (51. lj.) 79. bek., 264.

⁷⁹ EHMANN i. m. (33. lj.) 439.

3.2. A becsület és jó hírnév magánjogi védelme versus véleménynyilvánítás szabadsága és sajtószabadság

Az általános személyiségi jogon keresztül megvalósuló védelem a személy becsületét olyan *tényállításokkal* szemben védi, amelyek egyébként valóságtartalmukra vagy az állító fél jogos érdekére visszavezethetően megalapozottak lehetnek: így például, ha valaki alappal feltételezte valakiról, hogy esetleg ellophatott valamit, és tisztázni akarta ezt a körülményt. A becsület és jó hírnév védelemben részesül továbbá *más véleménynyilvánításával* szemben is, a védelemnek azonban két alapjog is határokat szab: egyrészt a véleménynyilvánítás szabadsága, másrészt, ha sajtóban elhangzott állításról van szó, a sajtószabadság. A becsület és jó hírnév megsértését ebben az esetben az érintett személy becsületvédelméhez fűződő érdeke és az alapjog(ok) mérlegelése alapján lehet megállapítani. A *Grundgesetz* 5. cikkének (2) bekezdése⁸⁰ ugyan rögzíti, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága és a sajtószabadság alapjogok korlátait képezik az általános törvények, továbbá korlátként nevesíti a személyes becsülethez való jogot is. A Szövetségi Alkotmánybíróság gyakorlata azonban az alapjogok *győzelmét* mutatja az egyén becsület és jó hírnév védelméhez fűződő joga felett, aminek az említett alapjogokkal szembeni mérlegelése során az alapjogokat (véleménynyilvánítás szabadsága és/vagy sajtószabadság) *kétszeres vagy háromszoros súlyozással* veszi figyelembe.⁸¹ A becsület és jó hírnév védelméhez való jog alapjogi korlátját képezheti a művészet szabadsága mint alapjog is [vö. *Grundgesetz* 5. cikk (3) bekezdés]. A valós tényállítások alapvetően nem minősülnek a becsület jogellenes megsértésének, mert „a német jog alapelveihez tartozik, hogy a valóságról lehessen beszélni”.⁸² A valós tényállítások akkor minősülhetnek jogellenesnek, ha az érintett magánszféráját érintik és magántitkok kifürkészése útján jutottak ezekhez. A tényállítás, illetve annak véleménynyilvánító jellege, akkor nem minősül jogellenesnek, ha a német büntetőtörvénykönyv⁸³ 193. §-ának megfelelően jogos érdek gyakorlásával függ össze. Ez a büntetőjogi becsületvédelem körében érvényesülő kimentési ok a magánjogi általános személyiségi jog bármely vonatkozásának megsértése esetén is felhívható, sőt alkotmányjogilag talán túl is töltődött, mert nem csupán a véleménynyilvánítás, hanem a szándékolatlanul valótlan tényállítást is a véleménynyilvánítás szabadságát biztosító alapjog körében értékeli [*Grundgesetz* 5. cikk (1) bek.] – és a Szövetségi Alkotmánybíróság gyakorlata alapján kétszeres vagy háromszoros súlyozással érvényesül a szembenálló érdekek mérlegelése során. A becsületet sértő tényállítások tehát akkor sem jogellenesek, amikor valósak, és akkor sem, ha a potenciális jogsértőnek (kijelentést tevő) ehhez jogos érdeke fűződik és a személyiségi jogba való beavatkozás súlyához mért gondossággal igyekezett feltárni a valóságot.

⁸⁰ A *Grundgesetz* 5. cikkének szövege: „(1) Mindenkit megillet az a jog, hogy véleményét szóban, írásban vagy képből szabadon kinyilvánítsa és általánosan hozzáférhető forrásokból tájékozódjon. A sajtó szabadsága és a tudósítás szabadsága rádió vagy film útján biztosítottak. Cenzúrának nincs helye. (2) Ezeknek a jogoknak a korlátját képezik az általános törvények, a fiatalok védelmét szolgáló törvényi rendelkezések és a személy becsülethez való joga. (3) A művészet és tudomány, kutatás és oktatás szabadok. Az oktatás szabadsága nem mentesít az alkotmányhoz való hűség alól.”

⁸¹ EHMANN i. m. (33. lj.) 439.

⁸² Uo. 445.

⁸³ *Strafgesetzbuch (StGB)*, első közzététel: 1871. május 15.

A jogba való beavatkozás súlyához mérten gondos valóságfeltárás kísérlete esetén a tényállítás valótlanságának bizonyítása az érintettet terheli, a jogsértőnek azonban szükség esetén alá kell tudnia támasztani tényállításait. Ha a jogsértő az általánosabb jellegű kijelentéseket (tényállításokat) nem támasztja alá, ezeket a bizonyítékokra tekintet nélkül valótlannak lehet tekinteni.⁸⁴

3.3. A becsület és jó hírnév magánjogi védelmének alapvonalai

3.3.1. A becsület és jó hírnév védelmének lényegesebb esetkörei

A bírói gyakorlat alapján a becsület megsértése akkor valósul meg, ha az egyént szidják, megálázzák vagy megbecstelenítik, vagy olyan jellemvonásokat tulajdonítanak neki, amelyeket mások kifogásolhatónak találnak.⁸⁵ Ilyen lekicsinyítő és becsületet sértő például az a kijelentés, amellyel valakit büntetőjogilag szankcionált vagy erkölcsileg felrúható magatartással vádolnak meg, illetve neki emberi vagy szakmai hiányosságokat tulajdonítanak. Természetesen nincs arról szó, hogy a személyes tulajdonságokkal vagy teljesítménnyel összefüggésben megfogalmazott negatív kritika automatikusan a becsület megsértését jelentené. A személy becsületét csorbítja ugyanakkor, ha valakit illegális tevékenységekkel,⁸⁶ áruval⁸⁷ vádolnak, de ugyanígy az orvosról való olyan kijelentés, hogy műtéténél kudarcot vall⁸⁸ vagy az ügyvéd általi, az ügyfélnek kárt okozó tanácsadás,⁸⁹ vagy hogy egy rendőrnek bűnelkövetőkkel való együttműködést tulajdonítanak.⁹⁰ Az egyenlő bánásmódról szóló törvény⁹¹ hatálybalépését megelőzően pl. nemi alapon történő hátrányos megkülönböztetés is az általános személyiségi jog megsértésének minősült.⁹² Az eddigi esetkörök a személyiség külső vonatkozásának megsértésére szolgálnak példaként, az önbecsülés (ti. becsület belső vonatkozása – l. 3.1.) megsértése jóval ritkábban fordul elő. Az *önbecsülés* megsértése nem szükséges, hogy szóban történjék, szimbolikus formában is megvalósulhat, például „alternatív” követelésbehajtás, nyilvános megszégyenítés útján.⁹³ Az ipari tevékenységgel kapcsolatos kritika is lehet becsületsértő – ez leginkább a már a Birodalmi Törvényszék által kidolgozott gyakorolt ipari tevékenységhez fűződő jog megsértésének minősülhet (vö. I.4.).⁹⁴ Érintett lehet ugyanakkor az ipari/gazdasági tevékenységet végző természetes

⁸⁴ EHMANN i. m. (33. lj.) 445.

⁸⁵ *Münchener Kommentar* i. m. (51. lj.) 79. bek., 264.

⁸⁶ *BGH* v. 17. November 1992, *NJW*, 14/1993, 930. (930–933. – megvádolás illegális kereskedelemmel).

⁸⁷ *BGH* v. 16. September 1966, *NJW*, 50/1966, 2353. (2353–2355. – *Vor unserer eigenen Tür*).

⁸⁸ *BGH* v. 26. November 1996, *Versicherungsrecht (VersR)* 8/1997, 325. (325–327. – *Gynäkologe*).

⁸⁹ *BGH* v. 25. März 1997, *NJW*, 38/1997, 2513. (2513–2514. – tényállítás és véleménynyilvánítás átfogó összefüggésrendszerben).

⁹⁰ *BGH* v. 30. Januar 1996, *BGHZ*, 132, 13. (13–29).

⁹¹ *Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz (AGG)* v. 18. Juni 2006 [Általános egyenlő bánásmódról szóló törvény].

⁹² *Bundesarbeitsgericht* [Szövetségi Munkaiügyi Bíróság – *BAG*], AP § 611 (BGB) Nr. 5, 6.

⁹³ *OLG Rostock* [Rostocki Tartományi Felsőbíróóság] v. 21. 3. 2001, *Zeitschrift für Wirtschaftsrecht (ZIP)* 18/2001, 793. (793–796. – nem fogadható el állítólagos adósok név szerinti megnevezése egy magánjellegű interneten közzétett adóslistán, „Adóstükör”).

⁹⁴ Például *BGH* v. 17. Juni 1997, *NJW*, 39/1997, 2593. (2593–2595. – *PC-Drucker*) *BGH* v. 03. Juni 1986, *BGHZ*, 98, 94. (94–99. – *BMW*) *BGH* v. 10. Februar 1994, *NJW*, 30/1994, 1954. (1954–1958. – *Mars-Kondom*,

vagy jogi személy *személyiségének eszmei vonatkozása* (azaz: becsülete, amely az általános személyiségi jog körébe esik), ha a kritika középpontjában a személyes kompetenciájának eltúzott kritikája áll, például, ha pénzügyi ügynöki tevékenységet végző személyt „maffiózó” jelzővel illetnek⁹⁵ vagy egy gépgyártót azzal vádolnak, hogy csak olcsó vacak termék előállításának célja vezérli.⁹⁶ Becsületsértő lehet továbbá az is, ha valakit olyan szervezethez való tartozással vádolnak, amely a társadalmi érvényesülés szempontjából számára hátrányos.⁹⁷ A becsületvédelem körébe esnek a szexuális önrendelkezést sértő magatartások. Nem meghatározott személyre vonatkozó, csak általánosságban tett szexuális tartalmú kijelentés nem becsületsértést, hanem zaklatást valósít meg,⁹⁸ amely a tágabb kategória, az általános személyiségi jog körébe tartozik. A szexuális zaklatás (bármilyen formában is valósul meg) akkor minősül önálló személyiségi jogsértésnek, ha a magatartás az érintett felismerhető akaratát nem veszi figyelembe, ugyanakkor az egyenlő bánásmódról szóló törvény (AGG) rendelkezését is sérti. A szexuális önrendelkezést érő támadások akkor esnek a becsületsértés körébe, ha kifejezetten vagy ráutaló magatartás formájában az érintett személyt alsóbbrendűként, a szexuális vágy szempontjából tetszés szerint elérhetőként értékeli.⁹⁹ Az ún. *mobbing*nek minősülő helyzetek is sérthetik az érintett személyiségi jogát.¹⁰⁰ A *mobbing* komplex helyzet, amelyet rendszerint több személy összehangolt magatartására lehet visszavezetni. A *mobbing*ot kitevő egyes konkrét magatartásokkal szemben elképzelhető a fellépés személyiség- és különösen becsületsértésre hivatkozással,¹⁰¹ de megvalósul az érintett becsületének sérelme olyan „rendszeres zarnokság” esetén, amelynél a külön magatartások egyébként csak „kifogásolható gonoszkodás” szintjét ütik meg, de a folyamatos kirekesztésben az érintett lebecsmérése nyilvánul meg.¹⁰² Nem tekinthető ellenben *mobbing*nek és így nem minősül becsületsértésnek az egyén személyét vagy teljesítményét érintő ismétlődő, heves kritika, amely tisztetlenségnek tűnhet, és amely nincs tekintettel a másik személy gyenge pontjaira. A személyiség integritásába való beavatkozás csak az érintett ellen rendszeres módon és egymással összehangolt módon alkalmazott, egymásra épülő szóbeli megvevésnél, becsmérlésnél és diszkriminációnál valósul meg. Lényegében a komplex tényállásszerűség miatt nehézkes a személyiség jogellenes megsértésének megállapítása.¹⁰³

illetve *Markenverunglimpfung I*), ugyanebben a témakörben *BGH* v. 19. Oktober 1994, *NJW*, 13/1995, 871. (871–873. – *Nivea*, illetve *Markenverunglimpfung II*) – normatív szempontból ez utóbbi két döntés a tisztességtelen piaci magatartásokról szóló törvény megsértésén alapul.

⁹⁵ *BVerfG* v. 20. April 1982, *BVerfGE*, 60, 234. (234–243. – *Kredithai-Entscheidung*).

⁹⁶ *BGH* v. 13. Oktober 1964, *NJW*, 1–2/1965, 35. (35–36. – kijelentés visszavonására irányuló igény gyakorlásának feltételei).

⁹⁷ *BVerfG* v. 10. November 1998, *BVerfGE*, 1999, 185. (185–202. – *Helmwein* – az érintett művészt egy nyomtatott sajtókiadvány „szcientológusként” prezentálta).

⁹⁸ *OLG Frankfurt (Main)* [Frankfurti Tartományi Felsőbíróság] v. 26. August 1999, *Neue Juristische Wochenschrift Rechtsprechungs-Report Zivilrecht (NJW-RR)*, 14/2000, 976. (976–977.)

⁹⁹ *Münchener Kommentar* i. m. (51. lj.) 81. bek., 265–266.

¹⁰⁰ *Vö. BAG* v. 16 Mai 2007, *Neue Zeitschrift für Arbeitsrecht (NZA)*, 20/2007, 1154. (1154–1166.)

¹⁰¹ *Münchener Kommentar* i. m. (51. lj.) 82. bek., 266.

¹⁰² *OLG Stuttgart* [Stuttgarteri Tartományi Felsőbíróság] v. 28. Juli 2003 – *Aktenzeichen 4 U 51/03, VersR*, 18/2004, 786. (786–788.) Újabb gyakorlat *VG Saarlouis* [Saarlouisi Közigazgatási Bíróság] v. 20. Dezember 2011, – *Aktenzeichen 2 K 668/10* – <http://www.rechtsprechung.saarland.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=sl&nr=3787> (2013. június 7.)

¹⁰³ *Münchener Kommentar* i. m. (51. lj.) 82. bek., 266.

3.3.2. Az érintettség meghatározása becsületsértő magatartásnál

Fontos kérdésként merül fel a becsületsértést elszenvedő személyének meghatározhatósága, ugyanis csak az érvényesíthet becsületsértés miatti igényeket, akit az adott becsületsértő magatartás (kijelentés) közvetlenül sért. A jogsértés megállapításához nem szükséges az érintett megnevezése, sokkal inkább elégséges, ha ő a címzettek (pl. olvasók) egy része számára *beazonosítható*.¹⁰⁴ Televíziós műsorban az a körülmény, hogy korrupciós ügy bírósági tárgyalásáról szóló beszámolóban a korrupció tárgyát képező anyagokról közölnek képet, még nem jelenti azt, hogy ennek gyártóját kapcsolatba hozzák az ügygel.¹⁰⁵ Lehetséges azonban, hogy egy szervezet vagy vállalkozás tagjának vagy tagjainak becsületét sértő kijelentés (például az érintett tagok számából vagy befolyásukból kifolyólag) a szervezet vagy vállalkozás megítélésére is kiható.¹⁰⁶ Mindez fordítva is megállja a helyét: valamely szervezetet lekicsinnyítő kijelentés tagjaira is kihathat, ha a szervezet és tagok közötti kapcsolat olyan erős, hogy az adott szervezethez való tartozás a tag azonosságát és társadalmi érvényesülését is alapvetően érinti. Így egy lap ellen intézett kijelentéseknél megállapítható a főszerkesztő személyiségi jogának sérelme,¹⁰⁷ azonban a szervezetet érő közvetett vagy távoli vádaskodás nem elégséges a tagjai vagy munkatársai becsülete sérelmének megállapításához.¹⁰⁸ A személyiségsértés megállapításának feltétele, hogy a kijelentés szorosan összefüggjön az érintett tevékenységével vagy teljesítményével, és ne csak a termékeivel összefüggő kritikáról legyen szó.¹⁰⁹

3.3.3. Kollektív sérelem

a) A kollektív sérelem a bírói gyakorlatban

A kollektív sérelem személyek közösségét (behatárolható, de nem szervezett csoportját) érintő becsületsértő magatartás. Ellentétben a szervezettel, a személyek közössége nem tekinthető a személyiségi jogvédelem önálló alanyának. A bírói gyakorlat alapján a személyek közössége

¹⁰⁴ *BVerfG* v. 14. Juli 2004, *NJW*, 50/2004, 3619. (3619–3620. – *Würzburger Anwalt*) – A „würzburgi ügyvéd” megjelölés egy nyomtatott lapban elégséges az érintett beazonosíthatóságához, ti. az ügyvéd kiléte az ügy iránt érdeklődő olvasók által gond nélkül kideríthető.

¹⁰⁵ *Vö. BGH* v. 10. Dezember 1991, *NJW*, 20/1992, 1312. (1312-1314. - korrupciós ügy tárgyalásáról televíziós beszámoló).

¹⁰⁶ *MünchKommB* i. m. (51. lj.) 84. bek., 267. – *vö. BGH* v. 17. November 1992, *NJW*, 8/1993, 525. (525–528. – *Ketten-Maffia*).

¹⁰⁷ *BGH* v. 11. November 2009, *NJW*, 11/2010, 760. (760–763. – *Markwort*).

¹⁰⁸ L. a 86. lábjegyzetben megjelölt döntést (illegális kereskedelem vádja); a 97. lábjegyzetben *Helwein* címmel jelölt döntést; *BGH* v. 22. November 2005, *NJW*, 9/2006, 601. (601-603. - eltiltásra irányuló kereset a tudatosan hiányos beszámoló esetén).

¹⁰⁹ *BGH* v. 2. Juli 1963, *NJW*, 41/1963, 1871. (1871–1872. – állítások megfogalmazása rendszerek általános összevetése keretében).

elleni kijelentés érintheti a közösség minden egyes tagját is,¹¹⁰ helytállósága dogmatikai szempontból azonban erősen megkérdőjelezhető.¹¹¹ A büntetőjogi bírói gyakorlatra figyelemmel deliktuális kárfelelősségi szempontból lehetségesnek tűnik a 823. § (2) bekezdésén keresztül történő megközelítés (büntetőjogi rendelkezéshez kapcsolt deliktuális kárfelelősség): a büntetőjogi gyakorlat akkor ismeri el a közösség tagja becsületének megsértését, ha a közösség különös jegyek alapján világosan elhatárolható a többségtől, áttekinthető létszámú, és a kijelentés egy olyan különös jegyhez kapcsolódik, amely a közösség minden tagjára igaz.¹¹² Minél nagyobb a közösség, annál enyhébb a közösség tagjának érintettsége.¹¹³ A kollektív sérelmet a *Szövetségi Törvénytörvény* egyébként elismerte a holokauszt tagadása kapcsán, amelynél megállapította egy holokauszt-áldozat hozzátartója személyiségi jogának megsértését.¹¹⁴ Annak lehetősége tehát, hogy valaki a közösség tagjaként érvényesítsen magánjogi személyiségvédelmi igényt, általánosan nem elfogadott, ami eltér az új Polgári Törvénykönyv 2:54. § (4) bekezdésében tükrözött megközelítéstől.

Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy elviekben ehhez hasonló magánjogi személyiségvédelmet alapozhat meg a nemzetiszocialista rezsim áldozatainak méltóságát sértő kijelentés, amely a német büntető törvénykönyv 130. § (4) bekezdésébe¹¹⁵ ütközik (ti. védelmi jellegű törvényt sért), s így a BGB 823. § (2) bekezdésén keresztül megnyitja az utat a deliktuális kárfelelősség előtt.¹¹⁶ Esetenként az áldozatok méltóságát a becsület olyan jelentősebb fokú megsértése jelenti, amely még nem lépte át az emberi méltóság által védett körbe való beavatkozás határát. A magatartás csak akkor tényállásszerű, ha az áldozatok érték- és tisztelet iránti elvárásait mint személyes méltóságuk részét sérti. A nemzetiszocialista önkényuralom tényállás szerinti helyeslése, dicsőítése vagy igazolása esetén csak kivételes esetekben képzelhető el, hogy ez ne sértene az áldozatok tisztelet iránti igényét, illetve emberi méltóságát. A büntetőjogi tényállás eredmény-bűncselekmény, amely a köznyugalom megzavarását feltételezi.¹¹⁷ Egyébként szándékos

¹¹⁰ Vö. *Út- és autópálya lobb* kijelentés BGH v. 05.02.1980, NJW, 31/1980, 1685. (1685–1686. – megengedett polemikus hangvételű kritika egy szakszervezet röplapján).

¹¹¹ *Münchener Kommentar* i. m. (51. lj.) 21. bek., 240–241.

¹¹² L. az ezt alátámasztó bírósági ítélethez fűzött észrevételt Günther ARZT: Zur kollektiven Beleidigung der Soldaten der Bundeswehr [A Szövetségi Véderő katonái becsületének kollektív megsértéséhez]. *Juristenzeitung* (JZ), 13/1989, 644–647.

¹¹³ Vö. *Babycaust* kijelentés BVerfG v. 24.05.2006, NJW, 52/2006, 3769. (3769–3774. – eltiltásra irányuló igény érvényesítése abortuszellenzőkkel szemben többértelmű kijelentésnél).

¹¹⁴ BGH v. 18. September 1979, NJW, 1/1980, 45–47. Az indoklás hivatkozik a *Szövetségi Törvénytörvény* büntető kollégiumainak gyakorlatára, amely a kollektív sérelmeket csak szűk körben ismeri el. Ez alól kivétel a zsidó közösség ellen irányuló becsületet sértő kijelentés, amely esetén büntetőjogi védelemben részesíti az egyént mint közösség tagja becsületét, a német büntető törvénykönyv vonatkozó tényállását (185. § becsületsértés) alkalmazva.

¹¹⁵ Az StGB „Uszítás” címet viselő 130. § (4) bekezdésének szövege: „Aki nyilvánosság előtt vagy egy gyűlés keretében az áldozatok méltóságát sértő módon a köznyugalommal azzal zavarja meg, hogy a nemzetiszocialista erőszakot és önkényuralmat helyesli, dicsőíti vagy igazolja, három évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.”

¹¹⁶ Nem ismeretes olyan bírói döntés, amely vizsgálta volna a hivatkozott büntetőjogi rendelkezés „védelmi jellegű törvény” minőségét a BGB 823. § (2) alkalmazásával összefüggésben, a kérdés tehát nyitott.

¹¹⁷ *Münchener Kommentar zum StGB*, Band 3 (2012) /Jürgen SCHÄFER/ § 130, 97. bek., 679–680.

bűncselekményről van szó, amelynél általánosságban elég az elkövető eshetőleges szándéka is.¹¹⁸ A büntetőjogi tényállás védett jogi tárgya a köznyugalom, emellett többségi álláspont szerint az áldozatok egyéni méltóságát is védi.¹¹⁹

b) Dogmatikai inkonzisztencia

A bírói gyakorlatban mutatkozó hajlandóság a kollektív sérelem elismerésére komoly dogmatikai anomáliát jelent, mert ezzel a becsületvédelem középpontjában álló egyén a társadalmi vonatkozásaiban, a csoportokban és szerepekben, amelyekkel összefüggésbe hozható, lényegében megszűnik létezni.¹²⁰ Csak az egyén becsületének védelme tűnik megalapozottnak: egy közösségre vonatkozó becsületsértő kijelentés kizárólag akkor tekinthető az egyén személyiségi jogába való beavatkozásnak, ha valóban az egyénre vonatkozott, és a kijelentés jellegéből és körülményeiből egyértelmű, hogy az egyén becsületének megsértésére és nem pedig egy csoportban vagy intézményben betöltött szerepe ellen irányult.¹²¹

3.3.4. Becsületsértő potenciállal bírói kijelentések jogellenességét kizáró kontextusok

A bírói gyakorlat a személyek közötti bizalmi viszonyt a becsületsértés megvalósulását kizáró kontextusnak tekinti. Az érme másik oldalaként a személyiségvédelem az egyén számára azt is biztosítja, hogy másik személyhez fűződő bizalmi viszony kontextusában szankciótól való fenyegetettségétől mentesen, szabadon, akár lekicsinylő kifejezéseket is használva nyilatkozhatson harmadik személyről, ha ezzel nem rágalmazza őt meg: a bírói gyakorlat szerint az ilyen becsületet érintő kijelentéseket a személyiségvédelem céljára figyelemmel tűrni kell.¹²² A magatartás jogellenességét kizáró személyes bizalmi viszony a házastársi, szűk családi vagy élettársi viszony, ahol a körhöz tartozók megalapozottan indulhatnak ki abból, hogy az elhangzott kijelentésük bizalmas marad. Az előbbi, érzelmi alapon fennálló bizalmi kontextusok mellett léteznek olyan, a szakmai tevékenységgel összefüggő kontextusok, amelyek keretében más személyeket terhelő és értékelő kijelentések is elhangozhatnak – ezekhez a kontextusokhoz rendszerint törvényen alapuló titoktartási kötelezettség kapcsolódik. Példa erre az orvossal, ügyvéddel, lelkésszel folytatott beszélgetés, amelynek során elhangozhatnak másokat terhelő, becsületét sértő kijelenté-

¹¹⁸ Urs KINDHÄUSER – Ulfrid NEUMANN – Hans-Ullrich PAEFFGEN (Hrsg.): *Nomos Kommentar Strafgesetzbuch*, Band 2(2013) /Heribert Ostendorf/§ 130 Volksverhetzung, 37. bek., 687.

¹¹⁹ L. *BVerfG* v. 25. Juni 2008, *NJW*, 1-2/2009, 99. (98–102. – emlékredezvény betiltása); Christoph ENDERS – Robert LANGE: Symbolische Gesetzgebung im Versammlungsrecht? [Szimbolikus a gyülekezési jogot érintő jogalkotás?]. *JZ*, 3/2006, 108. (105–112.)

¹²⁰ *MünchKommBZ* i. m. (51. lj.) 21. bek., 240–241.

¹²¹ Georgios GOUNALAKIS: „Soldaten sind Mörder” [„A katonák gyilkosok”]. *NJW*, 8/1996, 481–486.

¹²² *BVerfG* v. 24. Juni 1996, *NJW*, 3/1997, 185. (vizsgálati fogságban lévő személy élettársához írt levelének a visszatartása harmadik személyt sértő tartalma miatt).

sek is.¹²³ Meghatározott tevékenység kontextusa is lehet jogellenességet kizáró körülmény (pl. ügyvédi tevékenység ellátása során az ellenfelet vagy magatartását jellemző éles fogalmazású kijelentés).¹²⁴

3.4. Az eltiltásra és visszavonásra irányuló igények érvényesítése

3.4.1. Az eltiltásra irányuló igény

A BGB rendszerében az eltiltásra irányuló igény mint jogvédelmi eszköz normatív szinten három helyen jelenik meg: az 1004. §-ban a tulajdonvédelemmel összefüggésben,¹²⁵ a 862. §-ban a birtokháborítás¹²⁶ és a 12. §-ban a névvédelem¹²⁷ kapcsán. A bírói gyakorlat az 1004. §-ban rögzített, funkciója alapján a tulajdonjog védelmét szolgáló eltiltásra irányuló igényt hosszú ideje alkalmazza a 823. § (1) bekezdése körébe eső abszolút szerkezetű jogok, valamint a (2) bekezdés szerint törvényi védelem alatt álló jogok tekintetében is. Az általános személyiségi jog megsértése esetén a bírói gyakorlat az *eltiltási igényt* a BGB 12., 862. és 1004. §-ainak analógiája útján biztosítja.¹²⁸ A becsület és jó hírnév megsértésének esetkörére vetítve az eltiltás mint jogvédelmi eszköz a személyiséget sértő bármely kijelentés esetén alkalmazható, legyen az tényállítás vagy vélemény, alkalmazása csak a magatartás *jogellenességét* feltételezi, a jogsértő vétkességétől független. Az eltiltásra irányuló igény érvényesíthetőségének nem feltétele a bekövetkezett jogsértés, sokkal inkább elégséges a jogsértés bekövetkezésének közvetlen veszélye, amelyet a potenciális érintettnek kell bizonyítania. Már bekövetkezett jogsértés esetén a jövőbeli jogsértésektől való eltiltásnál alapvetően vélelem szól a megismétlés veszélye mellett. Az eltiltási igény érvényesítése során a becsület és a jó hírnév esetköreinél komoly gyakorlati kihívást jelent az igény előterjesztése. Az előterjesztett igénynek ugyanis pontosan a jogsértés bekövetkezésének veszélye ellen kell védenie, így az elhangzott tényállítástól való eltiltás önmagában nem biztos, hogy célra vezet, mivel ez esetben a jogsértő például egyszerűen kicserélheti a használt szavakat, át-

¹²³ *OLG München* [Müncheni Tartományi Felsőbíróság] v. 26. April 1993, *Aktenzeichen* 31 U 5234/92, *NJW*, 46/1993, 2998. (az orvos az apát gyermekén elkövetett szexuális visszaélés állításával hozza rossz hírbe).

¹²⁴ *Münchener Kommentar* i. m. (51. l.) 83. bek., 267. *BVerfG* v. 16. März 1999, *NJW*, 3/2000, 199. (199–201. – védő igazságszolgáltatás kritikájában álló véleménynyilvánítási szabadsága: az ügyvéd által használt „kemény kifejezések” a nyomozási eljárás során alapvetően nem büntetendők).

¹²⁵ A BGB „Megszüntetési és eltiltási igény” címet viselő 1004. § (1) bekezdésének szövege: „(1) Amennyiben a tulajdonjog háborítása nem a dolog birtokának megfosztása vagy visszatartása útján valósul meg, úgy a tulajdonos kérheti a háborítótól a háborítás megszüntetését. Ha további háborítástól kell tartani, akkor a tulajdonos a háborítástól való eltiltásra perelhet.”

¹²⁶ A BGB „Birtokháborítás miatti igény” címet viselő 862. § (1) bekezdésének szövege: „(1) Ha a birtokost birtoklásában tilos önhatalom útján zavarják, akkor követelheti a zavarótól a zavarás megszüntetését. Ha további zavarásoktól kell tartani, akkor a birtokos a zavarásoktól való eltiltásra perelhet.”

¹²⁷ A BGB „Névjog” címet viselő 12. §-ának szövege: „Ha valamely név használatához való jogot egy másik személy vitat, vagy a jogosult érdeke azáltal sérül, hogy egy másik személy azonos nevet használ, akkor a jogosult a másik személytől a behatás megszüntetését követelheti. Ha további behatásoktól kell tartani, akkor a jogosult a behatásoktól való eltiltásra perelhet.”

¹²⁸ *Münchener Kommentar* i. m. (51. l.) 214. bek., 319–320.

fogalmazhatja a kijelentését. Így az igényt valamelyest általánosan kell megfogalmazni, amely azonban még kielégítően vonatkozik a sérelmezett kijelentés tartalmára. Az igényt alapvetően nem lehet például olyan általánosságban meghatározni, hogy a jogsértő minden kijelentéstől tartózkodni köteles, amely az érintett üzleti jó hírnevét veszélyezteti. Mindennek oka, hogy számos olyan legitimált kijelentés (tehát a jogtárgyba beavatkozó, de mégsem jogellenes) elképzelhető, amely veszélyeztetheti az érintett üzleti hírnevét.¹²⁹ Különösen nehézkes a helyzet többértelmű kijelentések esetén, ugyanis a rejtett tartalomhoz először értelmezés útján kell eljutni. Ebből a szempontból szerencsésnek tekinthető, hogy a Szövetségi Alkotmánybíróság már nem követi a korábbi ún. *variáció tanát*,¹³⁰ amely alapján a kijelentés jogsértő számára kedvezőbb értelmét kell figyelembe venni.

3.4.2. A visszavonásra irányuló igény érvényesítése

A bírói gyakorlat a már az eltiltásra irányuló igénynél ismertetett normatív alapok analógiáján keresztül az ún. visszavonásra irányuló igény érvényesítését is ismeri. Elvontan megfogalmazva: a visszavonásra irányuló igény a már bekövetkezett és tovább ható jogsértés megszüntetésére irányul. Személyiségi jogsértések esetén ez különösen az elhangzott kijelentés visszavonását jelenti. A visszavonásra irányuló igény a magánjogi dogmatika szempontjából kvázi negatírius igény, amely – hasonlóan az eltiltásra irányuló igényhez – független a jogsértő vétkességétől, csak a magatartás jogellenességét feltételezi. A visszavonásra irányuló igény tárgya értelemszerűen csak tényállítás lehet, vélemény nem, mert senki nem kötelezhető olyan vélemény nyilvánítására, amellyel az érintett nem ért egyet, egyébként az igény érvényesítése az érintettet megalázná. Az eltiltást célzóhoz hasonló követelmény érvényesül a visszavonásra irányuló igénnyel szemben: a lehetőségekhez képest pontosan a tovább ható személyiségsértő kijelentés ellen kell irányulnia, és nem szabad a sértő kijelentés hatását erősítenie.¹³¹

4. Deliktuális kárfelelősség a valótlan tényállítással okozott vagyoni károkért

4. 1. A 824. § alapján fennálló deliktuális kárfelelősség természete

A BGB deliktuális kárfelelősségi rendszerében a „Hitelveszélyeztetés” címet viselő 824. §¹³² a *valótlan tényállításhoz* vagy ezek *terjesztéséhez* kapcsolódó vagyoni károk megtérítésének

¹²⁹ EHMANN i. m. (33. lj.) 445.

¹³⁰ *BVerfG* v. 19. 12. 2007, *NJW*, 23/2008, 1654. (1654–1657. – a helyreigazításra irányuló igény rejtett értelmű kijelentéseknél és a sajtószabadság).

¹³¹ EHMANN i. m. (33. lj.) 445.

¹³² A BGB „Hitelveszélyeztetés” címet viselő 824. §-ának szövege: „(1) Aki olyan valótlan tény állít vagy terjeszt, amely alkalmas más hitelének a veszélyeztetésére, illetve keresetére vagy előmenetelére nézve egyéb hátrányt

normatív alapja. Fontos, hogy a vagyoni hátrány tényleges bekövetkezése nem szükséges, a tényállás a veszélyeztetést is lefedi. Mivel a hitelrontás nem mindig jár együtt becsületsértéssel vagy a személyiség más büntetőjogilag szankcionált sérelmével [amely a 823. § (2) bekezdése alapján megalapozná a deliktális kárfelelősséget], a BGB ún. második kodifikációs bizottsága szükségesnek látta a tényállás beiktatását a jó hírnévhez kapcsolódó vagyoni érdekek védelme érdekében. A 824. § és a 823. § (1) bekezdés szerinti általános személyiségi jog (illetve ennek szelvényjogai: pl. becsület és/vagy jó hírnév) nem verseng egymással, mert az első a személyiséghez kapcsolódó vagyoni érdekeket védi, a második pedig a személyiséghez kapcsolódó eszmei (immateriális) érdekeket¹³³ – tehát eltérő funkciót töltenek be. A tényállás ugyanígy párhuzamosan alkalmazható a 823. § (2) bekezdése és a 826. § viszonyában is. A 823. § (2) bekezdése szerinti „védelmi jellegű törvény” a személyiséghez kapcsolódó egyes eszmei érdekek védelmét ellátó büntetőjogi tényállás, amely a személy becsületét, hírnevét védi (német büntető törvénykönyv 185–186. §-ai), a rágalmozás tényállása (német büntető törvénykönyv 187. §) érinti ugyan az üzleti hírnevet, a 824. § párhuzamos alkalmazhatóságát ugyanakkor nem.¹³⁴ A BGB 824. § tehát nem a személy becsületét vagy egyéb eszmei érdekeit védi, hanem *kizárólag a vagyoni érdekeket*. Az üzletember becsületének védelme csak annyiban esik a 824. § körébe, amennyiben ez hitele, keresete és előmenetele szempontjából releváns – azaz hitelét és üzleti jó hírnevét érinti. A 824. § alapján a felelősség értelemszerűen nem terjed ki a nem vagyoni kárra.¹³⁵

4. 2. A 824. § alapján védett vagyoni érdek terjedelme

A hitelveszélyeztetés vagy -rontás *valótlan tény állítása* vagy ennek *terjesztése* útján valósul meg, amelynek tárgya az érintett gazdasági megítélése. Valós tényállítás vagy értékítélet esetén a 823. § (1) bekezdése szerinti gyakorolt ipari tevékenységbe való beavatkozásról lehet szó. A gazdasági megítélés veszélyeztetése (hitelveszélyeztetés fogalma) vagy rontása különösen arra irányul, hogy aláássa a harmadik személyek bizalmát az érintett fizetőképességére vonatkozóan, tehát kérdésessé tegye azt a képességét, hogy jelenlegi és jövőbeni kötelezettségeinek eleget tud tenni. Az érintett kereseti potenciálját az befolyásolhatja, ha a *tényállítás* az érintett jelenlegi keresőképességét kicsinyíti, továbbá kérdésessé teszi az előmenetelét, bagatellizálja jövőbeni kereseti kilátásait. A bírói gyakorlat a *hitelveszélyeztetés* megvalósulását a következő híreknél ismerte el: egy működő ipari üzem megszüntetése vagy elidegenítése, részvénytársaság igazgatótanácsában büntetőjogi relevanciájú vádak elhangzása, megengedhetetlen kedvezmény nyújtása

okoz, köteles a másnak ebből kifolyólag felmerült kárát akkor is megtéríteni, ha a tényállítás valótlanságát ugyan nem ismeri, de ismernie kellene. (2) A tényállítás valótlanságát jellegét nem ismerő közlő személy akkor mentesül a felelősség alól, ha és neki vagy a közlés címzettjének jogos érdeke fűződik a közléshez.”

¹³³ Az általános személyiségi jog egyik nevesített jogszelvényét képező kegyeleti jog a vagyoni érdekek védelmét is magába foglalja – vö. *Münchener Kommentar* i. m. (51. lj.) 42. és 44. bek., 249–250. – a megalapozó elvi jelentőségű határozat megjelölését l. az 57. lábjegyzetben.

¹³⁴ *Münchener Kommentar* i. m. (15. lj.) § 824, 5–6. bek., 2128–29.

¹³⁵ Uo. 3. bek., 2128.

egy adott kereskedő részéről¹³⁶ vagy éppen adott áru szállítására való képtelenség.¹³⁷ A tényállás különösen azoknál az eseteknél bír gyakorlati jelentőséggel, amelyeknél nem közvetlenül a vállalkozást érinti, hanem az általa gyártott és forgalmazott javakat vagy szolgáltatásokat – például az általa előállított termék hírét rontják egy televíziós adásban.¹³⁸ Ugyanígy tényállásszerű az az eset, amelynél azt terjeszti egy adott termékről, hogy másolat,¹³⁹ vagy éppen az illetékes tartományi hatóság egy adott élelmiszertermékre vonatkozóan megalapozatlanul figyelmeztet a fogyasztás egészségre káros hatására (hamis címkézés).¹⁴⁰ A 824. § az üzleti kapcsolatoknak meghatározott körét védi, így leginkább az érintett üzleti partnereihez (hitelező, vevő, szállító, megrendelő, munkaadó) fűződő viszonyát: ha nem állapítható meg a tényállításnak vagy híresztelésnek az üzleti partnerek magatartásának befolyásolására való alkalmassága (vagy ennek potenciálja), akkor a tényállás alkalmazására nincs lehetőség. Ha munkabeszüntetésre való „kívülről érkező” felszólítás a vállalkozás vagyona is kihat, akkor nem ez a tényállás, hanem a 823. § (1) bekezdése értelmében a gyakorolt ipari tevékenységhez fűződő jog (mint *egyéb* abszolút szerkezetű jog) megsértése képezi a normatív alapot.¹⁴¹ A *veszélyeztetéssel* megalapozott felelősség parttalanságának gátat szab a veszélyeztető magatartás *kellő közvetlenségének* megkövetelése; ugyanígy biztosított a lehetőség a valótlán, de jóhiszemű tényállítás privilegizálására (kimentésére) a 824. § (2) bekezdése értelmében,¹⁴² amelynek elválaszthatatlan részét képezi a károkozó gondatlanságának vizsgálata.¹⁴³

5. Három újabb határozat a Szövetségi Törvényszék gyakorlatából

Az általános személyiség jog elaszticitásából kifolyólag alakját esetenként a bírói gyakorlat határozza meg. Ebből kifolyólag érdemes megvizsgálni az általános személyiségi jog alakját három társadalmilag időszerű kérdés kapcsán.

¹³⁶ Uo. 36. bek., 2140.

¹³⁷ *BGH* v. 08. Oktober 1992, *NJW-RR*, 12/1993, 746. (746–748. – könnyített bizonyítás negatív tény állításánál, szállítási képesség hiánya).

¹³⁸ *BGH* v. 21. Juni 1966, *NJW*, 43/1966, 2010. (2010–2012. – valótlán beszámoló közlése háztartási gépről, „szőnyegsöprőgép”).

¹³⁹ *OLG Frankfurt (Main)* v. 28. November 1990, *NJW-RR*, 24/1991, 1517. (1517–1518. – a „Plagiarius” akció, mint hitelrontó tényállítás és beavatkozás az ipari tevékenységbe).

¹⁴⁰ *LG Wiesbaden* [Wiesbadeni Tartományi Bíróság] v. 22. Juni 2001, *NJW*, 40/2001, 2977. (2977–2980. – Hessen tartomány szociális minisztériuma által kibocsátott sajtóközlemény megengedettsége a BSE válság alatt, hamis címkézés.)

¹⁴¹ *BGH* v. 07. Februar 1984, *NJW*, 29–30/1984, 1607. (1607–1611. – a Szövetségi Vasút eltiltásra irányuló igénye vasútvonal megépítésének tervezésével szemben polgári kezdeményezés útján megvalósuló bírálatról).

¹⁴² *Münchener Kommentar*, i. m. (15. lj.) § 824, 37. bek., 2141.

¹⁴³ Uo. 45. bek., 2144.

5.1. Állambiztonsági ügynöki tevékenységgel összefüggésbe hozó sajtóbeszámoló

A tényállás röviden: a felperes a Lipcsei Egyetem volt egyetemi tanára, továbbá az NDK állampártja utódszervezetének frakcióvezetői tisztségét töltötte be a Szász Tartományi Gyűlésben, az alperessel szemben általános személyiségi jogának megsértéséből eredő igényt érvényesített. Az alperes a kiadója azoknak a nyomtatott sajtótermékeknek, amelyek a felperes ügynöki múltjának gyanújáról szóló beszámolókat közöltek. A felperes arra hivatkozott, hogy számára nem volt nyilvánvaló az ügynökkénti közreműködés. Az eljáró elsőfokú bíróság nem fogadta el az alperes valóságbizonyítását, helyt adott a felperes keresetének, és eltiltotta az alperest a közlés különböző részeinek terjesztésétől. A másodfokú bíróság jóváhagyta az elsőfokú bíróság ítéletét.

Az ügy dogmatikai megoldása szempontjából az általános személyiségi jogba való beavatkozás *jogellenessége* képezi a központi kérdést. A Szövetségi Törvényszék (2012. december 11-ei ítéletében)¹⁴⁴ a gyanúról szóló beszámolókat tényállításként, s így az általános személyiségi jogba való beavatkozásként értékelte, mert a felperes meggyanúsítása azzal, hogy együttműködött az Államvédelmi Minisztériummal, hírnevének (közmegejtélésének) csorbítására alkalmas: ugyanakkor a *beavatkozás jogellenességét* elutasította. A Szövetségi Törvényszék rögzíti, hogy az általános személyiségi jogba való beavatkozás csak akkor jogellenes, ha az érintett személyiségvédelemhez fűződő érdeke túlsúlyban van a másik fél *méltányolható érdekeivel* szemben.¹⁴⁵ Ezt a felperes személyisége és jó hírneve védelméhez fűződő, a *Grundgesetz* 2. cikk (1) bekezdése, 1. cikke (1) bekezdése, valamint az Emberi Jogok Európai Egyezménye¹⁴⁶ 8. cikk (1) bekezdése által biztosított jogának a felperes *Grundgesetz* 5. cikke (1) bekezdésében, valamint az Egyezmény 10. cikkében biztosított véleménynyilvánításhoz és sajtószabadsághoz való alapjogaival szemben kell mérlegelni. A tényállításoknál ez a mérlegelés lényegében a valóságtartalom vizsgálatát jelenti. A valótlán tényállításokkal szemben a valós tényállításokat rendszerint akkor is el kell viselni, ha ezek az érintettre nézve hátrányosak. A *Grundgesetz* véleménynyilvánítási szabadságot alapjogként rögzítő 5. cikk (1) bekezdésének első mondatának *hatósugarán* kívül csak a már a kijelentés időpontjában is tudatosan valótlán tényállítások esnek. Minden egyéb *vélemény vonatkozású tényállítás* alapjogi védelmet élvez még akkor is, ha később valótlannak bizonyul.¹⁴⁷ Az általános személyiségi jog konkrét ügyben érvényesülő tartalmának meghatározásához szükséges mérlegelés (szembenálló érdekek) során a Szövetségi Törvényszék fontos körülményként értékelte azt, hogy a felperes már a tényállítások alperes által kiadott nyomtatott sajtótermékekben való megjelenését megelőzően nyilvánosság elé lépett és cáfolta az állításokat. A Szövetségi Törvényszék álláspontja szerint ez a magatartás két módon is figyelembe vehető: egyrészt értékelhető a felperes hozzájárulásaként az alperes beszámolójához, amely a felperes abszolút szerkezetű jogába való beavatkozásának *jogellenességét kizárja*; másrészt vezethet ahhoz, hogy az érdekek mérlegelése során a felperes személyiségvédelemhez fűződő érdekét

¹⁴⁴ BGH v. 11. Dezember 2012, *Aktenzeichen VI ZR*, 314/10 (a továbbiakban: BGH v. 11.12.2012)

¹⁴⁵ BGH v. 11.12.2012, 16. bek.

¹⁴⁶ Az Egyezményt Magyarországon az 1993. évi XXXI. törvény hirdette ki.

¹⁴⁷ BGH v. 11.12.2012, 17. bek.

az alperes beszámolóhoz fűződő méltányolható érdekéhez képest *hátrébb sorolódott*.¹⁴⁸ Az alapjogi védelemmel összhangban a tisztázatlan valóságtartalmú és a nyilvánosságot lényegesen érintő ügyre vonatkozó tényállítás nem tiltható addig, ameddig ez jogos érdekek gyakorlásához szükségesnek ítéelhető. Az erre való hivatkozás feltétele, hogy a tényállítás megfogalmazója megelőzően kielégítő gondossággal megkísérelte feltárni ennek valóságtartalmát. A tényállítással szemben támasztott további követelmény, hogy a valóságtartalmat elégséges bizonyítékkal kell alátámasztani, amely megalapozza a tényállítás értékét a nyilvánosság számára. A beszámoló nem fogalmazhat meg előzetes ítéletet az érintetről, és közlése előtt rendszerint be kell szerezni az érintett állásfoglalását. Végezetül olyan nagy súllyal bíró esetnek kell lennie, amelynél a közlést megalapozza a nyilvánosság információigénye.¹⁴⁹ A tények gondos feltárásának kötelezettségét a feltárási lehetőségek alapján kell meghatározni, amely a sajtó számára szigorúbb, mint más személyek számára. A véleménynyilvánítási szabadság, mint alapjog érvényesülése érdekében a valóságtartalmat nem lehet követelményként előírni, mert ez visszariasztana az alapjog gyakorlásától, s így szűkítené a szabad kommunikációt. Az érme másik oldala, hogy a valóságközlési kötelezettség éppen az általános személyiségi jogból következik, amely lényegében tartózkodási kötelezettséget jelent az abszolút szerkezetű jogba történő beavatkozástól. Minél súlyosabban avatkozik be a kijelentés (tényállítás) az érintett általános személyiségi jogába, annál hangsúlyosabban érvényesül a gondos feltárás kötelezettsége, amelynél azonban a nyilvánosság ilyen kijelentésekhez fűződő érdekét is figyelembe kell venni.¹⁵⁰ A Szövetségi Törvényszék megállapította a felperes általános személyiségi jogába való beavatkozást az alperes részéről, ennek *jogellenességét* azonban – az előzőekben ismertetett levezetés alapján – *elvetette*, és következően az *eltiltás* mint jogvédelmi eszköz alkalmazását megtagadta.

5.2. A bank és az igazgatósága szóvivőjének felelőssége az utóbbi részéről elhangzott, az ügyfél hitelképességét érintő kijelentésekért

A tényállás röviden: a másodrendű alperes, a bank igazgatóságának szóvivője egy gazdasági profilú tévécsatornának adott interjújában kedvezőtlenül nyilatkozott a bank ügyfelének hitelképességéről. A bank ügyfele egy holding társasághoz tartozó társaság (amely már a nyilatkozat időpontjában is komoly likviditási gondokkal küzdött), amely később csődeljárás hatálya alá került, és a társaságot végül megszüntették. A felperes a megszünt társaság alapítója (természetes személy) saját és a megszünt társaság által engedélyezett jogon ún. kártérítésre vonatkozó megállapítási kereset¹⁵¹ terjesztett elő a bank mint elsőrendű és az igazgatóság szóvivője mint másodrendű alperesek ellen a holding társaság összeomlásából eredő károk tekintetében. A felperes álláspontja szerint az interjút követően a holding társaság már nem volt abban a helyzetben, hogy az addig érvényesülő feltételek mellett jusson további tőkéhez, illetve a létező finanszíro-

¹⁴⁸ BGH v. 11.12.2012, 28. bek.

¹⁴⁹ BGH v. 11.12.2012, 30. bek.

¹⁵⁰ BGH v. 11.12.2012, 32. bek.

¹⁵¹ A német polgári perrendtartás (*Zivilprozessordnung* – „ZPO”) 256. § alapján a károkozás tényénél fogva létrejött szerződésen kívüli kárfelelősségi kötelmi jogviszony megállapítására irányul.

zási megállapodásokat meghosszabbíthassa. A másodfokú bíróság határozata kontraktuális alapra (kölcsönszerződés) visszavezetve állapította meg a bank felelősségét, a szóvivő deliktuális kárfelelősségét a véleménynyilvánítás szabadsága alapjogára való hivatkozással viszont elvetette.

A másodfokú bíróságtól eltérően a Szövetségi Törvényszék 2006. január 24-ei ítéletében¹⁵² az első és másodrendű alperest egyetemlegesen marasztalta.¹⁵³ A felülvizsgálat során a Szövetségi Törvényszék elismerte a felperesnek a bankkal szemben *engedményezett jogon* előterjesztett kárigényét kölcsönszerződésből eredő kötelezettség megszegése miatt (kontraktuális jogalapon): a kölcsönszerződés alapján a bank és ügyfele között egy különös bizalmi viszony áll fenn, amelyből kifolyólag a bank köteles az ügyfele érdekeit óvni, továbbá lojalitással tartozik az ügyféllel szemben. Ezt a kötelezettségét a bank az igazgatósága szóvivője által tett kijelentésekkel (ti. újságírói kérdésre adott válaszaiban) vétkesen megszegte.¹⁵⁴ A szóvivő kijelentései ugyanis – a bank piaci tekintélyéből kifolyólag – alkalmasak voltak arra, hogy az érintett társaság hitelhez jutását jelentősen megnehezítsék, pedig erre a hitelre a társaságnak akkor sürgősen szüksége lett volna. A bank nem hivatkozhat a véleménynyilvánítási szabadság alapjogára, mert az sem jogosítja fel szerződéses kötelezettségek megszegésére (ti. a kölcsönszerződésből folyó mellékkötelezettsége, hogy az ügyfele hitelképességét ne veszélyeztesse – ügyfele érdekeinek óvása és a lojalitás követelményéből adódóan).¹⁵⁵ Emellett a bank felelőssége a szóvivő kijelentése miatt az ügyfél ún. gyakorolt ipari tevékenységhez fűződő jogába történt beavatkozás alapján is fennáll,¹⁵⁶ tehát ezen a ponton a *személyiségi jogi vonatkozás* is rögzíthető (vö. 1.4.), mindezt a kontraktuális viszony (kölcsönszerződés) keretében értékelve. A felperes *saját jogán* a 824. § (1) bekezdésén alapján érvényesíteni kívánt kárigényét a *Szövetségi Törvényszék* azzal vetette el, hogy a szóvivő újságírói kérdésre adott három tagmondatból álló válaszában első és harmadik tagmondata nem tekinthető tényállításnak, a második tagmondatban elhangzott tényállítás pedig valós,¹⁵⁷ ami kizárja a 824. § (1) bekezdés szerinti *deliktuális kárfelelősséget* (vö. 4.1.). Az ugyancsak *saját jogon* a 823. § (1) bekezdés szerinti ún. *gyakorolt ipari tevékenységéhez fűződő jogba* való beavatkozás miatt érvényesíteni kívánt kárigény elismerésére pedig azért nincs lehetőség, mert az alperes kijelentésével nem a felperes, hanem az érintett, önálló jogalanyisággal rendelkező társaság hivatkozott jogába avatkozott be, ugyanis a védelem tárgyát képező ipari tevékenységet az önálló jogalany társaság gyakorolta.¹⁵⁸ A felperesnek az általános személyiségi jogába való beavatkozás címén [a 823. § (1) bekezdés szerint] előterjesztett igénye sem megalapozott: a szóvivő válaszában három tagmondata közül kettő a szabad véleménynyilvánítás körébe esik, a fennmaradó pedig valós tényállítást tartalmaz, amelyet azonban a felperes túrni köteles, mert az nem az intim-, magán- és bizalmi szféráját érinti.¹⁵⁹ Ugyanakkor a Szövetségi Törvényszék elismerte a felperes szóvivőjével (másodrendű alperessel) szemben *engedményezett*

¹⁵² BGH v. 24. Januar 2006, *Aktenzeichen XI ZR*, 384/03 (a továbbiakban: BGH v. 24.01.2006)

¹⁵³ BGH v. 24.01.2006, 3–4.

¹⁵⁴ BGH v. 24.01.2006, 38–41. bek.

¹⁵⁵ BGH v. 24.01.2006, 40–41. bek.

¹⁵⁶ BGH v. 24.01.2006, 44. bek.

¹⁵⁷ A második tagmondat magyar fordítása: „Amit erről olvasni és hallani lehet, hogy a pénzügyi szektor nem hajlandó további idegen vagy saját eszközöket rendelkezésre bocsátani.”

¹⁵⁸ BGH v. 24.01.2006, 90–91. bek.

¹⁵⁹ BGH v. 24.01.2006, 106–111. bek.

jogon előterjesztett kárigényét a volt ügyfél kölcsönvevő társaság *gyakorolt ipari tevékenységéhez fűződő jogába* való beavatkozás címén, tehát *deliktuális kárfelelősségi* alapon. A szóvivő kijelentései ugyanis veszélyeztették a kölcsönvevő társaság hitelképességét, közvetlenül befolyásolták a társaság üzleti kapcsolatait más bankok vagy potenciális hitelnyújtók irányában, és ezzel az üzleti tevékenysége folytatását és kibontakozását is korlátozták. A szembenálló érdekek mérlegelésénél a beavatkozás súlyossága mellett döntő szerep jut a szerződéses kötelezettségeknek. Az érintett társaság és bank között fennálló kölcsönszerződésre tekintettel ugyanis a bank szóvivőjének mint a bank ügyvezető szerve képviselőjének tartózkodnia kellett volna minden olyan magatartástól, amellyel kiteszi a bankot a bankkal szemben a kölcsönvevő társaság részéről érvényesíthető kártérítési igénynek. A kölcsönszerződés alapján a bankot terhelő lojalitási kötelezettség (ti. tartózkodás az ügyfélre vonatkozó tények és értékelések közlésétől) a bank szerveit is terheli. A *szóvivő magatartásának jogellenessége* is megállapítható, mert a felek érdekeinek mérlegelése során a másodrendű alperes, a szóvivő nem hivatkozhat eredményesen véleménynyilvánítási szabadságára, hiszen ez az alapjog sem véd szerződésszegő magatartással szemben.¹⁶⁰ Így a Szövetségi Törvényszék a másodrendű alperes felelősségét személyiségi jogsértés miatt állapította meg, az általános személyiségi jog időben elsőként nevesített vonatkozásába (*gyakorolt ipari tevékenységhez fűződő jog*) való beavatkozás miatt.

5.3. Internetes keresőgép keresőkifejezés-kiegészítés funkciója útján megvalósuló hírnevsértés

A tényállás röviden: az ügy elsőrendű felperese egy részvénytársaság, a másodrendű pedig a részvénytársaság alapítója és igazgatóságának elnöke. Az elsőrendű felperes internetes felületen keresztül forgalmaz táplálék-kiegészítőket és kozmetikumokat. Az alperes egy ismert internetes keresőgép üzemeltetője. A keresőgép egy ideje ún. automatikus kiegészítő funkcióval is rendelkezik, amely úgy működik, hogy a keresősávba begépelés közben a begépelte szórészt kiegészítve keresési javaslatokat kínál fel a felhasználó számára. A kiegészítések és keresési javaslatok egy algoritmuson alapulnak, amely többek között a keresések számát is figyelembe veszi. A másodrendű felperes azt tapasztalta, hogy teljes neve a begépelésénél az említett kiegészítő funkció a nevét „szcientológia” vagy „csalás” kifejezésekkel egészíti ki. A felperesek álláspontja szerint az alperes ezzel megsértette a személyiségi jogukat és üzleti hírnevüket, ugyanis tevékenységük a két kifejezés közül egyikkel sem hozható összefüggésbe, és a keresési találatok között sem jelenik meg efféle eredmény. A felperes ideiglenes intézkedés keretében eltiltatta az alperest ettől a magatartástól, amelynek az alperes eleget is tett. A felperesek az alperessel szemben személyiségi jogsértés miatt eltiltási igényt, valamint másodrendű felperes pénzbeli megtérítésre irányuló igényt terjesztett elő, amelyet a másodfokú bíróság elutasított.

A Szövetségi Törvényszék 2013. május 14-i ítéletében¹⁶¹ elvi jelentőséggel rögzítette, hogy az internetes keresőgép üzemeltetőjének a keresőgép keresőkifejezés-kiegészítő funkciója útján megvalósuló személyiségi jogsértésekért való felelőssége az elvárható *ellenőrzési kötelezettségének*

¹⁶⁰ BGH v. 24.01.2006, 119–128. bek.

¹⁶¹ BGH v. 14.5.2013, *Aktenzeichen* VI ZR 269/12 (a továbbiakban: BGH v. 14.5.2013).

megszegéséhez köthető, amely a jogsértésről való tudomásszerzését követően áll fenn.¹⁶² A személyiségi jogsértés megvalósulásának vizsgálata során mérlegelendő ellentétes érdekek (egyrészt a felperes személyisége védelméhez fűződő érdeke, másrészt a felperes alapjogi védelemben részesülő véleménynyilvánítási és vállalkozási szabadsága) mérlegelésénél figyelembe kell venni, hogy az üzemeltető a keresés hatékonyságát növelő keresőkifejezés-kiegészítő funkciót saját üzleti érdekéből vezette be, mivel ezzel magához kötheti a felhasználókat. Ugyanakkor az érme- nek van egy másik oldala, nem kevésbé releváns, ti. hogy a funkció a felhasználók számára is előnyös, mert lehetővé teszi adatok és információk kifejezés specifikus keresését. A felperesek sem tiltakoznak az ellen, hogy a keresőgép személyes adatokat is megjelenít, mint például a másodrendű felperes neve és kapcsolódása az elsőrendű felpereshez. A felperes érdekeinek mérlegelésénél figyelembe kell venni a kiegészítő kifejezések valótlanságát (ti. hogy sem a szcientológiával, sem bármiféle csalással nem hozható összefüggésbe), mert valótlán tényállításokat nem kell eltűnne.¹⁶³ A Szövetségi Törvényszék tehát megállapította a felperes személyiségi jogának (becsületének) az alperes által üzemeltetett internetes keresőgépének keresőkifejezés-kiegészítő funkciója útján megvalósult megsértését. A felperes által érvényesíteni kívánt (normatív szempontból a BGB 1004. §-ának analógiáján alapuló – vö. 3.4.1.) *eltitási igény* tekintetében az *elvárhatóság szempontjának* vizsgálata szükséges. A jogvita tárgyát képező magatartás specifikus jellegéből kifolyólag ugyanis a vétkesség kérdésének központjában a mulasztás (*gondatlanság*) áll. A keresőkifejezés-kiegészítő funkció kifejlesztése és alkalmazása nem értékelhető az alperes vétkes magatartásaként, sokkal inkább a *Grundgesetz* 2. cikke (1) bekezdésében és 14. cikke (1) bekezdésében¹⁶⁴ rögzített alapjogok keretében kifejtett gazdasági tevékenységről van szó. Ezen felül az alperes tevékenysége nem irányul egy meghatározott személy sérelmére valótlán tényállítás útján megvalósuló jogsértésre, ugyanis csak a felhasználók meghatározott magatartása következtében merülhet fel a kifejezések olyan összekapcsolása, amely sértheti a becsületet. Az alperes tevékenységét ugyanakkor nem lehet pusztán technikai, automatizált és passzív jellegűként értékelni, mivel az nem merül ki abban, hogy az adatokhoz való hozzáférést harmadik személyek részére biztosítsa. Az alperes tevékenységének aktív mozzanata abban valósul meg, hogy a felhasználók által lekérdezett keresőkifejezéseket egy saját számítógépes programmal *feldolgozza*, amely eredményeként ezeket a *keresőkifejezéseket összekapcsolja*. Tehát az alperest a felelősség alapvetően a lekérdezett keresőkifejezések feldolgozásáért terheli, mégpedig azért, hogy nem tette meg a szükséges lépéseket annak megakadályozása érdekében, hogy az alkalmazott program által létrehozott keresési javaslatok ne sértsék harmadik személyek jogát.¹⁶⁵ A mulasztással megvalósuló kötelezettségszegés útján megvalósuló jogsértés esetén a potenciális jogsértő felelősségének az szab gátat, hogy volt-e lehetőség az eredmény elhárítására és az elhárítás elvárható volt-e a jogsértő részéről. Az elhárítás akkor lehetséges, ha a potenciális jogsértő a jog-

¹⁶² BGH v. 14.5.2013, 1.

¹⁶³ BGH v. 14.5.2013, 22. bek.

¹⁶⁴ A vállalkozás szabadsága nem jelenik meg normatív szinten a *Grundgesetzben*. A Szövetségi Alkotmánybíróság többek között a *Grundgesetz* 14. cikkének (1) bekezdéséből vezeti le a vállalkozás szabadságát, különösen a vállalkozó önrendelkezési joga és a vállalkozás vagyonának védelme vonatkozásában és a *Grundgesetz* személyiség szabad kibontakozásáról szóló 2. cikk (1) bekezdéséhez kapcsolva. A *Grundgesetz* 14. cikk (1) bekezdésének szövege: „(1) A tulajdonhoz való jog és az örökléshez való jog biztosított. Ezek tartalmát és korlátait törvények állapítják meg.”

¹⁶⁵ BGH v. 14.5.2013, 25–26. bek.

sértést megvalósító zavarás forrását uralja, vagy egy olyan másik személyre gyakorolhat hatást, aki képes a zavarást megszüntetni. Ezen körülmények fennállása esetén merül fel a potenciális jogsértőt terhelő ellenőrzési és felügyeleti kötelezettség. A tárhelyszolgáltató harmadik személy blogbejegyzésben megjelenő kijelentésének terjesztéséért fennálló felelősségéhez hasonlít az internetes keresőgép üzemeltetőjének felelőssége, amely az ellenőrzési és felügyeleti kötelezettségének megszegésén alapulhat. A keresőgép üzemeltetőjét terhelő ellenőrzési és felügyeleti kötelezettség terjedelmét az adott esetben felmerülő érdekek mérlegelésével lehet meghatározni, amely során figyelembe kell venni, hogy a keresőgép üzemeltetése megengedett gazdasági tevékenység gyakorlása, így túlzott követelményeket nem lehet vele szemben támasztani. A zavarásáért fennálló felelősségnél kidolgozott elvekkel összhangban a kérdés az, hogy a körülmények alapján elvárható-e, s ha igen, mennyiben várható el a keresőgép üzemeltetőjétől a keresőkifejezés-kiegészítés folyamatos ellenőrzése.¹⁶⁶ A Szövetségi Törvényszék álláspontja szerint a keresőgép üzemeltetőjét nem terheli a keresőkifejezés-kiegészítések jogsértő jellegének előzetes ellenőrzésére vonatkozó kötelezettség. Ha nem is tenné lehetetlenné az ilyen kötelezettség a keresőkifejezés-kiegészítő funkciónak köszönhetően gyors internetes keresőgép üzemeltetését, azt mindenképpen el nem várható módon megnehezítené. Meghatározott körben elvárható és megvalósítható az előzetes szűrés (pl. gyerekpornográfia), ez azonban nem irányulhat minden lehetséges személyiségi jogsértés előzetes kiszűrésére. Az üzemeltetőt ezért alapvetően csak akkortól terheli az ellenőrzési kötelezettség, amikor tudomást szerez a jogsértésről. Amennyiben az érintett *felhívja* az üzemeltetőt figyelmét a személyiségi joga jogellenes megsértésére, úgy az üzemeltető köteles a jövőbeni jogsértéseket megakadályozni.¹⁶⁷

6. Összegzés

A személyiség eszmei vonatkozásainak – különös tekintettel a hírnév és becsület védelmére – német magánjogban biztosított védelmével kapcsolatban a következőket lehet összefoglalni:

A) A személyiségvédelem nem a magyar szabályozáshoz hasonló normatív egységként van jelen a német magánjogban, hanem a bírói jogfejlesztés eredményeként jelent meg és alakul (vö. 1.4.; 2.). A német magánjogban a személyiségvédelem leginkább gyűjtőfogalomként értelmezhető, amely a személyiség külső és a személyiség belső vonatkozásainak védelmét foglalja magában. A *személyiség külső vonatkozásai* védelmének normatív alapját a BGB központi deliktális kárfelelősségi tényállása képezi, amely e vonatkozásokat a deliktális védelem tárgyaiként nevesítve (élet, testi épség, egészség, személy szabadsága) tartalmazza (vö. 1.1.). A személyiség belső vonatkozásai védelmének nincs kifejezett normatív alapja a BGB rendszerében, ezt a bírói jogfejlesztés az 1950-es évek elején az alkotmány rendelkezéseiből vezette le, majd később elismerte a központi deliktális kárfelelősségi tényállás körébe eső abszolút jogként. A személyiségvédelem alatt elsősorban (de nem kizárólagosan) a személyiség belső vonatkozásaihoz kapcsolódó *eszmei*

¹⁶⁶ BGH v. 14.5.2013, 27–29. bek.

¹⁶⁷ BGH v. 14.5.2013, 30. bek.

(*immateriális*) érdekek védelmét kell érteni. A BGB deliktualis kárfelelősségi rendszerében megtalálható a személyiség belső vonatkozásához (hírnév) kapcsolódó vagyoni érdekeket védő tényállás is („Hitelveszélyeztetés” – 824. §). Ebből is látható, hogy a BGB deliktualis kárfelelősségi rendszere az eredeti koncepció szerint csak a vagyoni érdekek védelmére volt kialakítva (vö. 1.3.1.).

B) A személyiség belső vonatkozásaihoz kapcsolódó eszmei érdekek védelmének rendszeridegensége abból fakad, hogy – eltérően a személyiség külső vonatkozásaitól – ezek tartalma és terjedelme nem határozható meg általános érvennyel, így nem tűnt lehetségesnek egy általános személyiségi jog elismerése. Ehhez arra lenne szükség, hogy a jog tartalmának és terjedelmének meghatározásánál a jogba való beavatkozáshoz fűződő érdekeknél (amelyek a jogellenességet kizáró okok) ne csupán a jogilag elismert érdekeket, hanem valóban minden jogos érdeket figyelembe vegyenek. Ez azonban lehetetlen, így ehhez a szembenálló érdekek esetenkénti mérlegelése szükséges, enélkül ugyanis lehetetlen állást foglalni a beavatkozás jogellenességének kérdésében. Az esetenkénti mérlegelés szükségessége azonban épp az abszolút lényegének mond ellent. A Birodalmi Törvényszék ezt az álláspontját – amely mind a mai napig az általános személyiségi jog elméleti alapját képezi – az ún. gyakorolt ipari tevékenységhez való jog elismerése kapcsán fejtette ki, amelyet azért tartott lehetségesnek, mert a gyakorolt ipari tevékenység nem csupán a személyiség belső vonatkozásainak forrását képező szabad akarat pusztá megnyilvánulása, hanem több: annak „tárgyilagos megtestesülése”, így tartalma és terjedelme pontosan meghatározható (vö. 1.4.). A II. világháborút követően kialakult társadalmi környezet közepette szükségessé vált, hogy a Szövetségi Törvényszék *túllépjen* az általános személyiségi jog koncepciójának rendszeridegenségén, és utat nyisson a személyiség belső vonatkozásaihoz kapcsolódó eszmei érdekek védelme előtt (vö. 2.2.2.).

C) A német *magánjog rendszerében elhelyezve* az általános személyiségi jogon alapuló személyiségvédelem a *deliktualis kárfelelősségi jog részeként* jelenik meg (vö. 2.3.1.). Az általános személyiségi jog specifikuma abban rejlik, hogy a tartalmát és terjedelmét csak a konkrét esetben szembenálló érdekek mérlegelése alapján lehet meghatározni, tehát a jogellenes megsértése kérdésében is csak esetenként lehet állást foglalni. Az általános személyiségi jogot így kazuisztika jellemzi, a bírói gyakorlat formálja. A hírnév és becsületvédelem (mint eszmei érdekek) az általános személyiségi jog szelvényjogaként jelenik meg, amelynek különösen a beavatkozó (potenciális jogsértő) véleménynyilvánításhoz és sajtószabadsághoz fűződő alapjogi védelmet élvező érdeke szab gátat (vö. 3.2.). További problematikus kérdések ebben a körben a beavatkozás általi érintettség, a kollektív sérelem, valamint a beavatkozás jogellenességét kizáró kontextusok meghatározása (vö. 3.3.).

D) A német jogban is megtalálhatóak azok a jogvédelmi eszközök, amelyek a magyar magánjogban ismertek. A jogvédelmi eszközöknek csak egy része gyökerezik a BGB rendszerében. A dogmatikai háttérre, valamint a hírnév- és becsületvédelemben betöltött szerepére figyelemmel a nem vagyoni kártérítés, illetve az eltiltásra és abbahagyásra irányuló igények érdemelnek kiemeltet. A német magánjogi gondolkodás a mai napig küzd a személyiség belső vonatkozásához kapcsolódó eszmei érdekek sérelme esetén alkalmazható nem vagyoni kártérítés intézményével, amely abból is látszik, hogy ennek magánjogi normatív alapját a BGB kötelmi jogi ré-

szének 2002-ben hatályba lépett átfogó módosítása sem teremtette meg (vö. 2.4.2.). Az eltiltási és visszavonásra kötelezésre irányuló igényt a bírói gyakorlat elsősorban a BGB dologi jogi részében található normák analógiája útján biztosítja. A hírnév és becsületsértéseknél külön nehézséget jelent az igény megfelelően pontos előterjesztése (vö. 3.4.).

E) A bírói gyakorlat jól tükrözi az általános személyiségi jog tanának időtállóságát és alkalmasságát arra, hogy az újabb társadalmi és technikai kihívások esetén is *megfelelő megoldással* szolgáljon. Mindez a magánjogi személyiségvédelem kialakult stabil dogmatikai alapjaira vezethető vissza. Ennek központjában az általános személyiségi jog által védett eszmei érdekekbe történő *beavatkozás jogellenességének vizsgálata* áll. A bíróság a *jogellenesség határvonalát* a konkrét esetben szembenálló érdekek mérlegelése alapján állapítja meg (vö. 5.).